

Jaargang 43

Nummer 3

April 2012

Prijs € 6,50

Voetbal als oefenplaats
voor debat?

Maatschappij Politiek

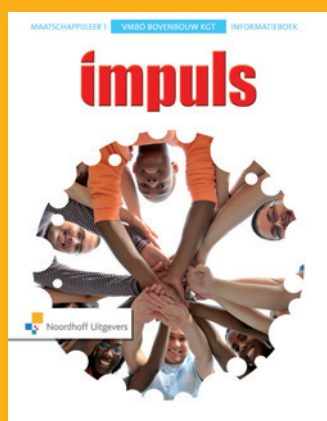
Vakblad voor
Maatschappijleer

Nu ook
met
katernen
voor M2!

 Noordhoff Uitgevers

De nieuwe **Impuls**
3^e editie vmbo bovenbouw
voor M1 en M2:
actueel, aansprekend
en betrouwbaar.

impuls

Kies NU voor een nieuwe **Impuls!**

Vraag nu uw beoordelingsexemplaar aan via
www.impuls.noordhoff.nl

Noordhoff Uitgevers werkt voor de docent

Redactioneel

De publieke opinie bestaat niet, net zoals de volkswil niet bestaat. Bestaat er wel zo iets als maatschappelijk debat? Voorheen moest je daar de rubriek ingezonden brieven van de dagbladen voor raadplegen, maar je wist dat maar een handjevol mensen die mogelijkheid benutte om een mening kenbaar te maken. Nu is er internet en zijn er internetfora, waarop je desgewenst anoniem je mening kunt geven over van alles en nog wat. Debat alom dus? Ik neem wel eens een kijkje op die internetfora, maar nooit lang, omdat mijn maag dat niet verdraagt. De meeste contribuanten lijken bezeten door rancune en te worden aangedreven door een obsessieve drang om anderen zo grof mogelijk te beledigen en de vreselijkste dingen toe te wensen.

Schelden is de norm en neemt de plaats in van argumentatie. Nee, met debat hebben die debatfora niets van doen. Met wat dan wel? Wat is de bron van al die rancune? Was die er altijd al, maar konden we die niet zien voordat zulke fora de uitlaatklep werden om stoom af te blazen?

Anonimiteit is een deel van het antwoord. Geweten is de innerlijke stem die je waarschuwt dat er misschien iemand meekijkt. De zekerheid dat niemand meekijkt, althans kan achterhalen wie dat toch is, die lak lijkt te hebben aan elk moreel besef, sust die innerlijke stem. Je kunt de schaamteloze hufter zijn die je, als er wel iemand meekijkt, onder een vernisje van fatsoen verborgen moet houden. Zijn er onder die, op het oog zo doodnormale Nederlanders, die hun snoepwikkels altijd keurig in de afvalbak gooien, dan zoveel schaamteloze hufters (gefrustreerde narcisten, zegt mijn handboek psychologie), die zich stiekem lopen te verlekken op het volgende potje anoniem schelden en beledigen? Het lijkt er wel op.

Gelukkig blijkt niet elk internetforum zo'n huftertoeter; zie het artikel daarover in dit nummer en verbaas u. Juist daar waar je het niet direct zoekt, wordt serieus gedebatteerd: op een discussiesite over voetbal.

Hans van der Heijde

Inhoud

Een kritische terugblik <i>Veranderingen in het mbo</i>	4
Het vwo gaat internationaal <i>Internationale relaties in nieuw programma Maatschappijwetenschappen</i>	6
De omgekeerde wereld <i>Informatieverwerking door ICT-bedrijven</i>	10
Waar of niet waar <i>Het waarheidsgehalte van uitspraken</i>	11
Je bestaat niet <i>Een bezoek aan Humanity House Den Haag</i>	12
Pilot belicht	19
Oefenplaats voor debat? <i>Internetfora nader belicht</i>	22
Stoeien met theorie <i>Interview met docent Tim Aerds over pionieren op een nieuwe school</i>	24
RUBRIEKEN	
Grom	9
De Werkvloer <i>Vrouwenloop</i>	14
Lesmateriaal <i>Sociale ongelijkheid</i>	27
Geknipt	28
Recensie <i>Nieuwe vmbo-methode</i>	28
NVLM	30
Gesignaleerd	31

Een kritische terugblik

Jan P. Mudde

In de jaren tachtig van de vorige eeuw is er veel in gang gezet met organisatorische en onderwijsinhoudelijke veranderingen in het mbo. Die beleidswijzigingen kregen hun beslag in de jaren negentig en ze gaan nog steeds door. Wat is het karakter van deze als verbetering bedoelde veranderingen en waartoe hebben ze in de dagelijkse onderwijspraktijk geleid?

De eerste naoorlogse ingrijpende verandering in het voortgezet onderwijs in ons land was de bekende Mammoetwet, die in 1968 in werking trad met een tweeledig doel: enerzijds het beter opvangen van de sterk toegenomen toestroom van leerlingen en anderzijds het aanpassen van het onderwijs aan de eisen van de moderne maatschappij. Ook voor het beroepsonderwijs had deze wet consequenties. Het onderwijs veralgemeniseerde en er kwam teveel nadruk op theoretische kennis. Het ontbrak aan het bijbrengen van de *juiste arbeidshouding* van de toekomstige werknemers. Dat meende althans de Commissie Wagner, die in 1981 door de minister van Economische Zaken aan het werk werd gezet om onderzoek te doen naar de mogelijke revitalisering van de economie. Beroepsonderwijs en bedrijfsleven waren van elkaar vervreemd waren geraakt; het beroepsonderwijs was teveel in zichzelf gekeerd, aldus de Commissie.

Kwalificatie

Onderwijs in een allesomvattend wettelijk keurslijf gevangen gehouden, werkte niet langer, stelde een ministeriële nota uit 1985 met de titel *Minder regels meer*

ruimte. Deregulering zou niet lang op zich laten wachten. Intussen werd in 1985 ook bezuinigd door middel van schaalvergroting (naar roc's en aoc's) en met behulp van de *Herziening onderwijsalarissen*, die voor veel jongere docenten een substantiële aantasting van hun salarisperspectief betekende. Het aantal academici in het voortgezet onderwijs is daardoor teruggelopen en hetzelfde geldt voor het mbo, alwaar minder ingenieurs werkzaam zijn. Onduidelijk bleef in hoeverre die maatregelen bijdroegen aan een betere aansluiting van het beroepsonderwijs met het bedrijfsleven, dé kwestie die door de Commissie Wagner aan de orde was gesteld. Hiervoor werden de zogeheten *eindtermen* bedacht, in *modulen* aangeboden en per vakrichting geclusterd. Het programma dat dit alles tot ontwikkeling moest brengen werd de *Kwalificatiestructuur* genoemd en was een opmaat voor de zogeheten *startkwalificatie*: voortaan moesten alle leerlingen die een opleiding verlaten minimaal over deze kwalificatie beschikken. Inmiddels werden er ook bedenkingen geuit. De onderwijsinstellingen vreesden voor een onevenredige verdeling van de aandacht in het voordeel van de

institutionele vernieuwing, ten koste van de onderwijsinhoud. Niet veel later zou de Onderwijsraad forse kritiek uiten. De Raad vond het hele beleidsvormingsproces ondoorzichtig en vroeg zich of de *vorm* of de *inhoud* centraal stond.

Deregulering

Desalniettemin kwam nu de veranderingsmachine van de overheid pas echt goed op stoom. In de Hoofdlijnennotitie van 1992 werd nadrukkelijk gepleit voor verdere autonomie voor de (gefuseerde) scholen en er kwam nieuwe wetgeving aan: de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). In staccatostijl kwamen aandenderen: herordening centraal - verbetering imago beroepsonderwijs - nauwere samenwerking met het bedrijfsleven - meer autonomie voor de instellingen en beperkte onderlinge concurrentie - samenvoeging met de volwasseneducatie - een nieuwe kwalificatiestructuur en eindtermen met toezicht en toetsing - crebonummers - kwalificatiedossiers en ... lumpsumfinanciering.

De overheid ziet zichzelf nu als *metabestuurer* die regulering bij de onderwijsinstellingen neerlegt, met een *contactrelatie* tussen de overheid en de instellingen voor het beroepsonderwijs en volwasseneducatie, gericht op betere efficiency en kwaliteitsbewaking, naast prestatievergelijkingen en meer maatschappelijke verantwoording. De leidende gedachte is dat als de instellingen meer vrijheid krijgen om de ontvangen middelen naar eigen inzicht te besteden, dat efficiënter zal gebeuren. Bovendien zal de manier van bekostiging, die op prestaties van de instellingen is gericht (te meten aan de hand van de *gekwalificeerde uitstroom*, waarbij de leerlingen - inmiddels *deelnemers* genoemd - binnen bepaalde tijd hun diploma hebben behaald) een uitgesproken efficiëncyprikkel vormen. Zo zijn de scholen *productiebedrijven* geworden, die *klantgericht* werken.

Bureaucratie

Met de WEB van 1996 deden ook de crebonummers hun intrede (crebo: centraal register educatie en beroepsonderwijs, waarbij elke specifieke opleiding een nummer heeft), later gevolgd door Kwalificatiedossiers. De bedoeling ervan is *maatwerk* gestalte te geven. Het

grote aantal crebonummers, van 7.000 tot meer dan 10.000 uitgegroeid, maakt dit niet eenvoudiger en heeft in het veld tot nogal wat ergernis en onenigheid geleid.

In 2002 bleek bij de evaluatie van de WEB dat de verwachtingen lang niet allemaal werden bewaarheid, maar de beleidsmakers hadden de bakens alweer verzet, met als resultaat het competentiegerichte onderwijs (cgo). Voor ongetwijfeld veel geld is er bij SHL, een groot Amerikaans psychologenbureau, een matrix van 25 algemene competenties aangeschaft. Deze competenties zijn in die *kwalificatiedossiers* uitgewerkt, die weer de basis voor de *Proeven van Bekwaamheid* (PvB's) vormen. Deze PvB's zijn bepalend geworden voor diplomering (de cijfers, zoals gegeven voor gemaakte proefwerken bij gewone vakken hebben overigens, formeel, geen status meer). Aan de hand van de competenties, verder uitgewerkt in de *werkprocessen* (die vervolgens weer zijn uitgesplitst in *prestatie-indicatoren*), moeten de leerlingen op hun stageadres meerdere malen worden geobserveerd, waarbij de prestatie-indicatoren worden afgevinkt. Daarna volgt nog een zogeheten competentiegerichte interview (cgi, inmiddels weer gewijzigd in criteriumgericht) en als ook dit naar behoren is verlopen, kunnen de handtekeningen worden gezet door de *assessoren* (minimaal twee, van buiten de eigen opleiding - in de praktijk gebeurt het veelal door eigen willekeurige docenten, die hiervoor verplicht zijn *bijgeschoold*) én de kandidaat en is een PvB behaald. De bedrijven waar dit zich allemaal afspeelt moeten zijn gecertificeerd. Hiertoe zijn bureaus (bijvoorbeeld Ecabo en Aequor) in het leven geroepen die op hun beurt deze bedrijven bezoeken en registreren. Vooral dit laatste toont duidelijk hoe bureaucratisch het mbo is geworden. Tel daar de uitwerking van de hele hiervoor geschetste structuur (die steeds weer wordt gewijzigd) bij op en daar is hij: de steeds dikker wordende *kleilaag* van instanties en (veelal externe) figuren die zich over het mbo buigen en zich ermee bemoeien.

Beleidsresistentie

Ten slotte wordt de vraag gesteld hoe dit alles door de docenten wordt erva-

Bureaucratie maakt van docenten uitvoerders van hen opgelegde taken
(foto: Mattes, Wikimedia Commons)

ren. Marlies Honingh onderzocht dat voor haar proefschrift (ze promoveerde in 2008 aan de Universiteit van Amsterdam bij voormalig Onderwijsraadvoorzitter Fons van Wieringen). Zij stelde enerzijds vast dat invoering van het cgo, van docenten een ander type expertise eist dan de oude op vakken gebaseerde professionaliteitsideologie. Docenten hebben een deel van hun oude autonomie verloren, terwijl zij in toenemende mate zijn 'verworden tot uitvoerders van de hen opgelegde taken (...)'. Anderzijds constateert zij óók dat 'opvattingen van docenten over hun taken stabiel zijn en niet worden beïnvloed door de institutionele context waarbinnen docenten werken', en even verder: 'dat onderwijzen een eigen dynamiek heeft die los staat van de context waarbinnen dit gebeurt (...)'.
Die laatste constatering is zowel opmerkelijk als vertroostend. Naar mijn ervaring heerst er in *het veld* naast doffe berusting ook een zekere angstcultuur, maar volgens Honingh is de *beleidsresistentie* op de werkvloer meer toegenomen dan men op het eerste gezicht zou vermoeden. In en volgend artikel zal concreet worden ingegaan op de ontwikkeling van *Maatschappelijke vorming/Burgerschapskunde* vanaf de tijd van de eindtermen, waarbij tevens zal worden uitgelegd waarom de term *burgerschapskunde*, naar mijn mening, niet deugt. ◀

Jan P. Mudde is docent *Burgerschapskunde en Geschiedenis*, respectievelijk aan *het agrarisch mbo en het vwo*.

Het vwo gaat internationaal

Wolter Blankert

In de beginjaren van Maatschappijleer bestedden de meeste leraren veel aandacht aan de derde wereld en soms ook aan de Europese samenwerking. Beide onderwerpen zijn daardoor terug te vinden in de eerste maatschappijleerprogramma's en -leerboeken. Bij latere versies kalfde dat internationale aspect steeds meer af tot nabij het nulpunt. Het nieuwe examenprogramma Maatschappijwetenschappen voor het vwo vraagt op internationaal terrein weer veel van de leerlingen.

Ook het huidige programma Maatschappijwetenschappen laat de internationale relaties niet onbesproken, maar dat haalt het niet bij de plaats die de *machtsverhoudingen in de wereld* in het nieuwe (experimentele) vwo-programma hebben gekregen. Die machtsverhoudingen dienen als context voor het domein Verhouding (C). In het havoprogramma is een andere keuze gemaakt. De internationale dimensie komt daar via verschillende invalshoeken wel aan bod, maar niet heel prominent. Dit onderstreept de geheel nieuwe aanpak, waarbij de havo en het vwo zijn ontkoppeld. Daarom beperkt dit stuk over het internationale aspect zich tot het vwo-programma. Hier gaat het om één van de drie domeinen die centraal zullen worden geëxamineerd (naast de vaardigheden), voor het eerst in 2014 op de twaalf pilotscholen. Door de vele verbanden die de nieuwe aanpak vereist, komen zaken als globalisering bovendien weer bij andere domeinen ter sprake (met name bij domein D: Binding, met natiestaat als context). Voor docenten die zich niet blind willen staren op Nederland is dat goed nieuws.

Syllabus

Het College voor Examens heeft een syllabus gepubliceerd die docenten

duidelijkheid verschaft over wat tijdens het examen kan worden bevraagd, zij het met de kanttekening dat het nooit een uitputtende beschrijving betreft. Bij een *normale* vraag kan de docent dus geen beroep doen op een omissie in de syllabus.

Deze syllabus is voor een stofomschrijving ongekend uitvoerig, maar niet heel gedetailleerd. Dit strookt met de nieuwe opzet waarin theorievorming, diepgang en het leggen van verbanden een belangrijke plaats hebben gekregen. Daarbij hebben de samenstellers getracht de vaardigheden (domein A) steeds weer logisch binnen de *kennisdomeinen* in te bedden, waarbij *weetjes* of *stomme namen* uit den boze zijn. Dat is een uitdagende aanpak, vrijwel zonder precedent. Het gaat dan ook om Maatschappijwetenschappen, geen ander schoolvak hanteert deze benaming. Daarmee hebben de samenstellers het zich niet gemakkelijk gemaakt, omdat wetenschap immers een discussie zonder eind is.

De syllabus besteedt de nodige ruimte aan de theorievorming over het wezen en het ontstaan van staten (subdomein C1: Het ontstaan van de verhoudingen tussen staten in de internationale orde). Op dit terrein wordt veel van leerlingen

(en docenten) gevergd. Dit maakt nieuwsgierig hoe uit deze stof, die bedoeld lijkt om leerlingen en docenten aan het denken te zetten, examenvragen vallen te brouwen.

Bij subdomein C2 (Internationale samenwerking en internationale conflicten) belandt men op wat meer vertrouwd terrein, waarbij de aandacht voor de rol van het internationale recht aanknopingspunten met andere domeinen biedt. Bij subdomein C3 (De plaats van Nederland in de wereld) komen meer traditionele onderwerpen aan bod zoals de Europese Unie en ontwikkelingssamenwerking. Wat (voor het vak) weer betrekkelijk nieuw, maar heel concreet is, is subdomein C4 (Veranderingen in de mondiale machtsverhoudingen), waarbij onder meer globalisering, opkomende landen en fragiele staten de revue passeren.

Euforie

Dit alles brengt de internationaal gerichte docent in een euforische stemming. Het programma biedt fantastische mogelijkheden om de wereld in te trekken. Deze stofomschrijving daagt uit om diepgaand op de internationale verhoudingen in te gaan, waarbij de voorbeelden voor het oprapen liggen

en lesmateriaal ook nog wel is te vinden. De bijgeleverde voorbeeldopgave over Afghanistan versterkt die jubelstemming. Het is een opdracht waarbij de leerling kan laten zien dat hij het nodige heeft opgestoken; dat hij bestaande dilemma's heeft doorgrond door kennis en vaardigheden op een zinvolle manier toe te passen. Het is een prachtig voorbeeld van wisselwerking tussen nationale en internationale politiek (en conflicten) - het vak als slijpsteen van de geest. Wel kan het besef dat het hier geen handreiking, maar een keurslijf van verplichte stof betreft tot enige tempering van het enthousiasme leiden. De docent kan maar in beperkte mate eigen keuzen (vanzelfsprekend bij examenstof) binnen dit omvangrijke aanbod maken en moet daardoor aan de leerling ook visies overbrengen waar hij mogelijk niet achter staat. Bij de klassieke stofomschrijving speelde dit minder omdat die zich in principe tot feiten beperkte.

Apenkunstjes

Dit dilemma knelt vooral bij de theorievorming. De syllabus schrijft vijf theorieën over het wezen van de staat voor. Dit suggereert ten onrechte dat het een uitputtende opsomming met algemeen gangbare termen betreft. Daarvan

uitgaande moet de leerling beredeneren dat het optreden van de Verenigde Staten in Irak *realistisch* (= de op macht beluste staat) was en in Afghanistan *liberaal* (= de staat die de internationale rechtsorde respecteert). De redding van Kosovo in 1999 zou volgens dit stramien weer *realistisch* kunnen worden genoemd. Een leerling kan deze vraag alleen beantwoorden als hij dit deel van de syllabus (inclusief het twijfelachtige vakjargon) uit het hoofd heeft geleerd. Hier hebben zinloze *apenkunstjes* de plaats van *weetjes* ingenomen. Daarnaast kan men een kanttekening zetten bij het er bijslepen van de geschiedenis in een notendop (zelden een garantie voor diepgang) om zaken te verklaren. Zo wordt als axioma gesteld: 'De inmiddels ontstane staten erkennen elkaar in 1648 voor het eerst als soevereine politieke eenheden bij de Vrede van Westfalen (...) waardoor het statensysteem tot stand kwam en een einde kwam aan de gedachte dat Europa eigenlijk één groot rijk was.' Lang niet iedere historicus zal dit volmondig onderschrijven. Tussen wie werden dan eerdere vredesverdragen gesloten? Engeland was geen partij in Westfalen en geen Frans geschiedenisboek legt de geboorte van de natie in Münster (zelfs

Discussie over de betekenis van de Vrede van Westfalen (illustratie: Wenzel Hollar, 1607-1677)

Nederland hanteert daarvoor liever 1581, de afzwering van Philips II). Vervolgens wordt gesteld dat Europa later het statensysteem naar de rest van de wereld heeft geëxporteerd. Daar zit iets in, maar een pientere leerling zou toch kunnen vragen wat China, Japan, Thailand, Turkije, het Incarijk en zelfs Afghanistan dan rondom 1500 waren?

Muggenziften

Ook buiten het theoretisch gedeelte komen, zoals bij elke stofomschrijving, nog wel vragen op. Uit het antwoordmodel van de Afghanistan-opdracht blijkt dat de leerling de vijf permanente leden met vetorecht van de Veiligheidsraad moet kennen. Terecht, maar de syllabus verlaagt zich niet tot dergelijke details en geeft evenmin in algemene termen aan dat de leerling daarvan op de hoogte moet zijn. Daarin staat alleen dat de Veiligheidsraad door onderlinge verdeeldheid zelden tot besluiten komt, zonder het vetorecht te noemen (dat ontbreekt in de hele stofomschrijving, ook bij de Europese Unie). Naar aanleiding hiervan kan men de vraag opwerpen of het axioma dat 'de Verenigde Naties een

 Noordhoff Uitgevers

**Meest gebruikte
methode in het
leergebied mens
en maatschappij**

**Voor vmbo
onderbouw**

**Perfecte
afstemming op
examenvakken
in de bovenbouw**

Kom ook naar Plein M

**Vraag nu uw beoordelingsexemplaar
aan via www.pleinm.noordhoff.nl**

Noordhoff Uitgevers werkt voor de docent

intergouvernementele organisatie is', wel als axioma gesteld had moeten worden. Hierdoor wordt de pas afgesneden om examenvragen over het ambivalente karakter van de volkerenorganisatie te stellen. Muamar Khadafi dacht daar voor zijn dood vast ander over (evenals Nederland op Kerstavond 1948, toen de Veiligheidsraad, met nul stemmen tegen, de Nederlandse soevereiniteit overruledde en afdwong Indonesië *prijs te geven*). Overigens stelt de syllabus zelf dat de Veiligheidsraad een inbreuk op die soevereiniteit kan maken. Vanzelfsprekend valt er nog wel meer te muggenziften of te nuanceren, bijvoorbeeld over de gestelde machteloosheid van ontwikkelingslanden als Noord-Korea en Iran, maar het geeft geen pas al het gras voor de voeten van docenten weg te maaien. Niet alleen wetenschap is een discussie zonder eind, dat geldt ook voor stofomschrijvingen.

Conclusie

Deze kanttekeningen bij dit onderdeel van de syllabus laten onverlet dat de auteurs een indrukwekkende prestatie hebben geleverd door het thema Internationale relaties op een hoger plan te brengen en door een samenhangend en degelijk onderbouwd geheel aan te bieden met tal van dwarsverbanden binnen de context *machtsverhoudingen in de wereld*. Dit biedt de docent meerdere mogelijkheden. De voorbeeldopdrachten bewijzen dat op grond hiervan een examen kan worden gemaakt dat het belang van het vak voor de leerlingen op ondubbelzinnige wijze aantoont. Of dat ook kan, en vooral zinvol is voor de theoretische basis bij dit onderdeel, blijft daarbij een vraag. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
w.blankert@maatschappijenpolitiek.nl.

Kijk op www.cve.nl voor de werkversie van de Syllabus Maatschappijwetenschappen voor de pilotscholen vwo, juli 2011

Feitenvrije wetenschap

Nederland is een van de rijkste landen op aarde en zijn bewoners geven bij onderzoek steevast aan persoonlijk heel gelukkig te zijn. Het verband tussen deze twee vaststellingen lijkt voor de hand te liggen. Wie vindt het nu niet prettig in een rijk land te wonen? Maar andersom is er geen causaliteit. Dat Nederland rijk is, is niet het gevolg van het geluk van zijn inwoners. Nederland is welvarend door een andere uit onderzoek gebleken eigenaardigheid van de Nederlanders: ze scoren hoog op ontevredenheid en rancune.

Welvaart berust op werklust, ijver komt voort uit ambitie, ambitie uit onvrede met de bestaande situatie. Tevreden mensen worden luie mensen. Boeddhisten streven naar tevredenheid met niets; inactiviteit is voor hen het hoogste goed. Die instelling remt de vooruitgang en de expansiedrift. Wat ons noordwesterlingen voortdrijft is behoeftenbevrediging. Dat is de dynamiek waarmee we de wereld veroverden. Boeddhisten oefenen zich in behoeftenreductie.

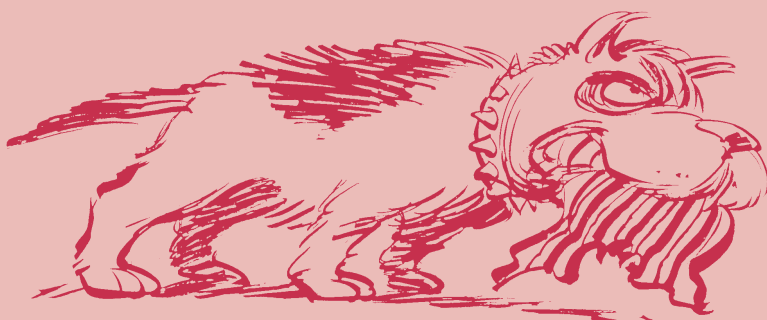
Ook ergens gelezen: de mediterrane economieën zijn star; ze bezwijken onder het dode gewicht van hun historie. Jonge culturen zijn per definitie ambitieus en grensverleggend. Griekse en Romeinse filosofen hielden hun decadente volk al het schrikbeeld voor van de krijgszuchtige, rancuneuze

barbaren die hen omringden. Beschaving verweekt. Rousseau verheerlijkte de edele wilde.

Ik heb mensen gekend die hun hele leven klaagden over hun kwaaltjes en enorm kankerden op anderen. Toen ze daarmee, tot opluchting van hun omgeving, ophielden waren ze binnen een half jaar dood. Het klagen was hun uitingsvorm van vitaliteit, van levenswil, van belangstelling voor de wereld in zichzelf en om zich heen. Ophouden met kankeren betekende het verlies van ambitie, een dodelijk soort berusting.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

De omgekeerde wereld

Radboud Burgsma

Misschien hebt u het al gemerkt in de online-advertenties. Waar u een paar minuten geleden nog naar zocht, wordt u dan al in een advertentie aangeboden. Op 1 maart jongstleden heeft Google haar privacybeleid aangepast, waarover zij de gebruiker overigens beter gaat informeren. Die informatie gaat niet zozeer over hoe Google en ook Microsoft, Apple of andere ICT-bedrijven met uw gegevens omgaan, maar over hoe u met uw gegevens op het internet moet omgaan. Dit is de omgekeerde wereld.

Ongeveer een jaar heb ik een smartphone van het type Android, het besturingssysteem van Google. Om gebruik te kunnen maken van de tienduizenden, zo niet honderdduizenden betaalde en onbetaalde programmaatjes (apps), die via de AndroidMarket zijn te verkrijgen, moet ik een Google-account registreren. Zonder daar verder bij na te denken, heb ik mijn bestaande Gmail-account gebruikt, en omdat op de telefoon Facebook, Twitter, Whatsapp en Hyves al als appje voorgeïnstalleerd waren, heb ik die meteen ook maar geactiveerd. Per slot van rekening zijn dat de functies, die een smartphone interessant maken. Hoewel ik nog geen idee heb wat ik via de sociale media de wereld in wil zwiepen, is dit interessant genoeg voor een ander (99 procent van wat anderen via de sociale media tetteren is volkomen oninteressant, maar dit terzijde).

Synchroniseren

Bij de eerste aanmelding van de sociale media-apps op mijn hightech hebbedingetje, werd mij gevraagd of mijn gegevens wilde synchroniseren. Prima, dacht ik nog, synchroniseren is

goed. Tot ik zag dat alle zogenaamde sociale-mediavrienden regelrecht in mijn telefoonboek werden gekieperd. Omdat dit telefoonboek aan mijn online Google-account was gekoppeld, weet Google nu wie ik tot mijn vrienden reken, maar dat is nog niet alles. Bijna elke gratis appje dat wordt gedownload wil toegang tot mijn adresboek, telefoongegevens, enzovoorts. Geef ik die toestemming niet, dan krijg ik ook geen appje. Neem Layer: men schiet een plaatje van een interessant gebouw. Via GPS-gegevens en een database van Layer kan men allerlei informatie op het schermje toveren over de plek waar men zich op dat moment bevindt, maar Layer weet dan ook waar iemand is of is geweest... en als Layer dat weet, weet Google het ook. De meeste apps blijken geen privacyverklaring af te geven en de gebruiker kan dus niet weten wat er vanuit zijn telefoon naar de programmamakers wordt verstuurd. Dit is een zorgelijke ontwikkeling.

Privacy

Google heeft eenzijdig nieuwe regels opgesteld die het voor Google eenvou-

diger maken om gegevens te koppelen, die het via verschillende internetdiensten over haar klanten verzamelt. De vriendenkring (via de sociale media en Google+), de filmpjes (YouTube), zoekresultaten (Google), e-mail (Gmail) zijn vanaf 1 maart gekoppeld, waardoor Google van u een uitvoerig profiel kan bouwen. Die profielen zijn vanwege hun marketingwaarde voor Google en haar afnemers commercieel hoogst interessant. De gevolgen zullen zijn is nog niet te overzien, maar de onlineprivacy is zeker in het geding. Google schuift elke verantwoordelijkheid af naar de gebruiker: slikken of stikken dus? In hoeverre de gebruiker van onlinediensten zijn privacy moet prijsgeven is een interessante case om in de klas te bespreken. Alleen al het feit dat de Tweede Kamer op 22 mei 2008 een wet heeft aangenomen, die providers verplicht om gegevens (over bellen, mailen, chatten en surfen op het internet) van hun klanten een jaar lang te bewaren, doet enkele leerlingen het schaamrood op de wangen verschijnen. Geldt eigenlijk nog wel dat, zolang men niets verkeerd doet, men ook niets te vrezen heeft? ◀

Het waarheidsgehalte van uitspraken

Waar of niet waar

Lieke Meijs

NRC Next heeft een nieuwe rubriek 'Next checkt'. Hierin worden uitspraken van wetenschappers, politici en columnisten onder de loep genomen. Het gaat om uitspraken die via de media voor het voetlicht zijn gebracht en soms keer op keer door anderen worden herhaald en daarmee nog meer tot waarheid worden gebombardeerd, maar hoogst twijfelachtig blijken of zelfs onwaar. Als lezer wordt men daardoor geconfronteerd met het gemak waarop men iets voor waar aanneemt. Het is goed om leerlingen ook eens een dergelijke, misschien niet zo ware, waarheid voor te leggen, of ze te stimuleren ter controle een bewering naar de redactie van NRC Next te sturen.

De redactie van *NRC Next* spoort de oorspronkelijke bron op waarnaar de uitspraak is terug te voeren. Op 29 februari werd de uitspraak 'Schrikkel-dag bespaart werkgevers 100 miljoen' van de voorpagina van *De Telegraaf* van een week eerder gecontroleerd. Ook *nu.nl*, *nos.nl* en onder meer de websites van *de Volkskrant* en *PowNed* meldten het nieuws dat Nederlanders in loondienst op schrikkel-dag voor niets werken. De bron hiervan was een persbericht van uitzendbureau De Uitzendspecialist: 'Een jaarsalaris wordt gebaseerd op een jaar van 365 dagen. Daar een schrikkeljaar 366 dagen bevat, wordt er dus eens in de vier jaar een dag meer gewerkt dan normaal.' Het verspreidde dit bericht omdat het positief nieuws is voor uitzendkrachten die per uur betaald krijgen, dus ook voor 29 februari.

Onwaar

NRC Next liet het door Jan Wouda, kennismanager bij HR-softwareleverancier Raet, uitzoeken. Een maandsalaris is gebaseerd op een gemiddeld aantal werkdagen van 261 dagen per jaar, maar ook dat varieert per jaar. Niet alleen omdat het soms een schrikkeljaar is, maar ook omdat feestdagen wel of niet in weekeinden vallen. Het maandgemiddelde is dan 21,75 werkdagen. Dat gemiddelde is altijd hoger dan de maximaal 21 werkdagen die een februari - schrikkeljaar of niet - kan tellen. Ten opzichte van andere maanden krijgen mensen in loondienst in februari dus juist 0,75 of 1,75 dagen extra betaald. De betreffende uitspraak bleek onwaar te zijn.

Ook bronnen die we doorgaans als betrouwbaar inschatten, zitten er regelmatig naast, zo meldt *NRC Next*. Hoofdredacteur Rob Wijnberg beweerde dat 'een doorsnee westers mens anno 2011 met gemiddeld 3.600 reclameboodschappen per dag (wordt) geconfronteerd'. Dat bleken er maar 136 per dag te zijn.

D66-fractieleider Alexander Pechtold beweerde in zijn boek *Henk, Ingrid en Alexander* (en later werd dit in een Kamerdebat herhaald): 'Van elke euro die we in Nederland verdienen, komt zeventig cent uit het buitenland'. Dat bleek niet 70 maar 28,8 eurocent te zijn. Verdienen verwijst naar de winst,

de toegevoegde waarde van de export, is 28,8 procent; de totale waarde van de export is 70 procent van het bruto binnenlands product.

Goochelen met cijfers

Publiciste Shantie Jagmohansingh schreef in *de Volkskrant* van 30 januari: 'Vrouwen doen 66 procent van al het werk en verdienen 10 procent van het wereldinkomen'. Deze uitspraak heeft geen betrouwbare bron. Het is vermoedelijk een bewering die door herhaling gemeengoed is geworden, zo meldt *NRC Next*. Onderzoek dat wel beschikbaar is, laat zien dat vrouwen in uren iets meer betaald, onbetaald en huishoudelijk werk verrichten. Die verdeling is echter niet zo ongelijk als de bewering doet vermoeden: vrouwen doen naar schatting 51 tot 53 procent van het werk. Wat inkomen betreft zijn de cijfers eveneens ongefundeerd. De cijfers die bekend zijn (vrouwen vormen 40 procent van de beroepsbevolking en krijgen gemiddeld 20 procent minder betaald voor hetzelfde werk) bevestigen niet dat vrouwen maar 10 procent van het wereldinkomen verdienen.

De vraag of een uitspraak waar of onwaar is, is in veel gevallen in feite een vraag of de daarin gebruikte getallen kloppen. Het boek *Goochelen met getallen* van wetenschapsjournalist Hans van Maanen biedt een mooie bloemlezing van hilarische voorbeelden uit de praktijk en leert welke rekentruc worden gebruikt. Volgens Van Maanen moeten de overheid, de

dokter, notaris en ingenieur nu met cijfers hun gelijk aantonen, daar waar ze vroeger een eenvoudig beroep op hun autoriteit konden doen. Hij vreest dat als het vertrouwen in autoriteiten verder taant, getallen en grafieken steeds vaker in de plaats komen van vertrouwenwekkende redeneringen en gezagsargumenten. Indirect is dit een pleidooi om leerlingen niet alleen te leren wat goede argumenten zijn, maar ook hoe ze gebruikte cijfers kunnen checken.

Meting

Elk getal is de uitkomst van een meting en daaraan zou de vraag moeten worden gekoppeld hoe is gemeten en hoe nauwkeurig men heeft kunnen meten, zo meldt Van Maanen. *NRC Handelsblad* kwam met de alarmerende kop 'Strafbaar feit bij één op de drie jongeren'.¹ Uit de resultaten van de enquête, uitgevoerd door het Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie, bleek het te gaan om winkeldiefstal van spullen van tien euro of minder en het stiekem verwisselen van prijskaartjes (vooral door meisjes), over slaan en schoppen (vooral door jongens) en het bekladden van gebouwen. Duikt men in de tabel van de gegevens, dan blijken de percentages van de zwaardere vergrijpen (zoals diefstal van spullen duurder dan tien euro, en slaan en schoppen) heel laag: respectievelijk 1,2 procent en 11,9 procent geeft aan dat ooit te hebben gedaan. Alle vergrijpen bij elkaar opgeteld resulteren in een som van 35,4 procent. Een tweede waarschuwing die Van Maanen geeft is dat het hier een *zelfrapportage* betreft. Mensen vragen zelf aan te geven welke strafbare feiten ze hebben gepleegd, levert geen objectieve meting op. Mijn leerlingen reageerden geschokt toen ik ze vroeg om de eigen schatting van geconsumeerde glazen alcohol per week met 1,5 te vermenigvuldigen, maar de vele grijnzen op het gezicht gaven aan dat ze deze eerste les van goochelen met getallen snaptten. ◀

Noot

1. Hans van Maanen, *Goochelen met getallen*, Boom, Amsterdam, 2010, pp. 56-57

Een bezoek aan Humanity House Den Haag

Je bestaat niet

Bas Banning

Hoe is het om plotseling huis en haard te moeten verlaten; om te leven in een vluchtelingenkamp? Het Humanity House Den Haag is een interactief museum dat probeert 'het onvoorstelbare voorstelbaar te maken'. Via een reis door het gebouw ervaart Bas Banning wat het betekent om te moeten overleven in een gebied waar een conflict heerst of een ramp heeft plaatsgevonden. Het Humanity House ontvangt scholen en organiseert debatten, lezingen, exposities en filmavonden.

Sinds december 2010 bevindt zich in Den Haag een nieuw museum, het Humanity House. Samen met Marvin en Robin van het Dr. Mollercollege in Waalwijk loop ik een dag mee in het statige pand van het museum. Bij de ingang wordt een kaart met een naam en een nummer uitgereikt. Het is wachten op nummer 41 voordat we de trap af mogen, het donker in. Het lijkt wel een spookhuis. In de eerste schaars verlichte ruimte klinkt uit een krakend antwoordapparaat: 'Pak de brief en neem hem mee', en zowaar valt er een brief op de deurmat met daarin het visum dat blijkbaar nodig is voor het bezoek. Het begint als een spannende film. We doorkruisen een woonkamer, met een diner inderhaast op tafel achtergelaten als na een vlucht. Door het donker zigzaggen we van de benedenverdieping de trap op door het hele gebouw, met veel deuren voorzien van kijkgaatjes en stemmen die verhalen vertellen.

Eng

Dan een moment rust, in een lege kamer met rechts een spiegel. Een

begeleidende tekst zegt: 'Je bestaat niet. Kijk in de spiegel'. Ik kijk in de spiegel en zie mezelf niet. Het blijkt geen spiegel te zijn, maar een raam met uitzicht op een kopie van deze kamer. Griezellig. Voelt een vluchteling zich zo? 'Dit is fokking eng!', hoor ik achter me.

We moeten door en arriveren bij een grenspost. 'U verlaat nu zone A', zegt een bord. We wachten voor vier witte deuren. Als het licht boven een deur op groen gaat mogen we een voor een naar binnen. In een klein hokje met stoel en een spiegel bestookt een strenge mannenstem ons met vragen: 'Heeft u een visum voor zone B?, Wat is de eindbestemming van uw reis?, We willen namen, adressen en telefoonnummers!'. Gelukkig krijgen we toestemming om naar zone B te gaan. In deze zone vertellen vluchtelingen hun verhalen, zoals Sattar, een gevluchte Irakees. Via een koptelefoon horen we hem vertellen over zijn keuzen en zijn verleden. Marvin en Robin willen echter snel doorgaan; voor sommige leerlingen gaat de spanning van de tocht door het gebouw boven

Humanity House (foto: Fred Ernst)

het ervaren van de verhalen van de vluchtelingen.

Weer een moment rust. Ik kom aan bij een woonkamer. Het had mijn woonkamer kunnen zijn. De rust van de woonkamer voelt als een klap in mijn gezicht na het opgejaagde gevoel van de rest van het gebouw. Weer ervaar ik dat vervreemdende gevoel dat me ook al bij de kamer met de spiegel overviel. Ik ben Marvin en Robin nu echt kwijtgeraakt. Trapje op, hoek om, tot ik op de bovenste verdieping met veldbedden aankom. We worden uitgenodigd om te gaan liggen en daar het verhaal te horen van een vluchteling of hulpverlener. In de ruimte ernaast is een videowand met hulpverleners die hun verhaal doen. Mijn reis is ten einde.

Wegzappen

Na afloop spreek ik met de leerlingen, met docente Wendy Clenshaw en met Jolijn Fortmann van het Humanity House. De leerlingen zijn allemaal onder de indruk van hun tocht. Een leerling vertelt: 'Je staat er normaal gesproken niet bij stil hoe goed je het hebt'. De meeste indruk maakte de spiegel en

'Je bent niet meer wie je was'

de grenspost. 'Je bent niet meer wie je was', merkt een leerling op. Ook Marvin is onder de indruk, maar heeft wel een kanttekening: 'Het is indrukwekkend, maar niet voor iedereen geschikt.' Docente Clenshaw komt zeker nog een keer terug. Het is volgens haar een goede manier om leerlingen te bereiken: 'Goed om te zien wat de andere kant van het verhaal is. Normaal gesproken zap je zo weg. We hebben het er vooraf in de klas over gehad. De leerlingen moesten opschrijven wat ze belangrijk vonden en wat ze zouden meenemen als ze moesten vluchten'. Na de belevingstentoonstelling speelt de klas een spel over de werkwijze van hulporganisaties bij vijf grote rampen, zoals die van Bhopal. Welke hulpmiddelen (water, medicijnen, bouw materiaal, voedsel) moeten de leerlingen inzetten

bij welk probleem? De klas benadert de problemen serieus en komt ondertussen veel te weten over de keuzen die hulporganisaties moeten maken. Tussendoor stelde de docent vragen over wat de leerlingen tijdens hun tocht door het gebouw hebben gezien.

Tot slot kan worden geconcludeerd dat Humanity House een indrukwekkende belevingstentoonstelling is en zeker een bezoek waard. De vraag is echter wel of een lastige klas de rust zou hebben om alles te zien en te lezen? Fortmann verzekert me dat de tentoonstelling nu juist bij uitstek geschikt is voor leerlingen die niet kunnen stilzitten. ◀

Humanity House

Het Humanity House biedt een interessant educatief programma, bestaande uit een bezoek aan de ervaringsreis in ons museum (waarbij leerlingen in de huid van een vluchteling kruipen) en de *Humanity Game* die ze als klas spelen (waarbij de leerlingen aan de slag gaan als hulpverlener bij internationale rampen en conflicten). Meer informatie: www.humanityhouse.nl (zie 'Educatie').

De werkwloer

Anique ter Welle

Mokumse Vrouwenloop

Al enige tijd heb ik me overgegeven aan de hype van het hardlopen, vroeger ook wel joggen genoemd, maar dat zegt geloof ik niemand meer. Hoewel ik eigenlijk alleen van sport houd als het een spelletje is en je dus kunt winnen - liefst met een racket in mijn hand - merkte ik dat afspraken met vriendinnen om wekelijks een potje te squashen steeds vaker niet doorgingen; en dat lag zeker niet altijd aan mijn vriendinnen.

Lopen

Het absolute voordeel van hardlopen is dat je je voordeur openzet en begint. Ik sla de warming-up namelijk altijd over. Het kost dus niet veel tijd en na afloop kun je lekker thuis douchen en koffie drinken. Ik probeer dit twee keer per week te doen. In de praktijk haal ik een keer per week, maar iets is altijd nog beter dan niets. Mijn oudste dochter van twaalf doet met me mee. Met in mijn hand onze kookwekker, voeren we het aantal minuten dat we hardlopen langzaam op. We lopen op tijd, niet op afstand en hebben ons eigen trainingsprogramma plus een vast, verantwoord sportontbijt, bestaande uit een cracker met pindakaas, fruit en een beker melk. Vast niet helemaal volgens de officiële regels, maar bij ons werkt het heel goed.

Wedstrijd

Om er toch iets van een wedstrijdement in te brengen is ons einddoel de Dam tot Damloop, die altijd in september plaatsvindt. Zo ver zijn we echter nog lang niet. Op 4 maart hebben we onze eerste wedstrijd gelopen, de Mokumse Vrouwenloop; aangekondigd als een laagdrempelig evenement dat vooral als *gezellig* was bedoeld. Echt iets voor ons. We besloten ons voor de vijf kilometer in te schrijven. Nadat we ons rugnummer, dat later een buiknummer bleek te zijn, hadden opgespeld en de tijdmetreer aan onze veters hadden bevestigd, begaven we ons opgewekt naar de start, met natuurlijk onze kookwekker. Die gaat zelfs mee naar de Dam tot Damloop.

Sprint

Mijn dochter heeft een heel bijzondere tactiek van lopen. Ze loopt altijd een beetje te zuchten en te piepen en vraagt met enige regelmaat: 'Hoe lang nog, mam?' Ik probeer haar dan een beetje op te beuren en zeg dingen als dat we al over de helft zijn, dat ze het zeker gaat halen, dat ze harder loopt dan de vorige keer, enzovoorts. Als er dan nog dertig seconden op de kookwekker staan, trekt ze een sprint en loopt ze me er finaal uit. Dat gebeurde natuurlijk ook weer tijdens de vrouwenloop. Als een heuse sprinter vloog ze over de finish, terwijl ik hijgend en puffend mijn laatste stappen deed.

Energie

Het doet me denken aan overlevingswerkweken van school. Leerlingen lopen met een rugzak van zo'n 16 kilo door de bergen en maken aan het eind van de dag de indruk geen stap meer te kunnen zetten. Precies zoals ik me voel op dat moment. Aangekomen op de plek waar we onze tentjes voor de nacht zullen opzetten, val ik achterover in het gras om daar toch minimaal vijftien minuten te blijven liggen. Leerlingen daarentegen gooien hun rugzak neer, verkennen de overnachtingsplek, huppelen naar de dichtstbijzijnde bron om hun waterfles te vullen of halen een opblaasbare bal uit een rugzak om lekker even een potje te gaan voetballen.

Aan de ene kant vind ik dit altijd heel leuk om te zien en vraag ik me af of ik vroeger ook zo was. Wat een energie! Aan de andere kant voel ik me dan eventjes heel erg oud. Bij die Dam tot Damloop ga ik een sprint trekken vanaf vijf minuten voor de finish en loop ik die dochter van mij er helemaal uit! ◀

PRODEMOS VOOR HET VOORTGEZET ONDERWIJS & MBO

Onder de noemer De Haagse Tribune organiseert ProDemos educatieve programma's in politiek Den Haag voor het voortgezet onderwijs en mbo. Kom met uw klas naar ons toe voor een spannende dag op en rond het Binnenhof!

Vast onderdeel van alle programma's is een bezoek aan de Tweede Kamer. Door activerende werkvormen in onze sfeervolle zalen maken de leerlingen kennis met politiek, democratie en rechtsstaat.

U kunt kiezen uit de programma's Politiek, Rechtsstaat, Europese Unie, Geschiedenis (Republiek of Koninkrijk) en Media. Er is ook een speciaal programma op het Provinciehuis voor scholen uit Zuid-Holland.

Meld u nu aan voor volgend schooljaar.
Reserveer online op
www.prodemos.nl/vo
Vol=vol!

Wilt u nog dit schooljaar komen?
Dat kan ook!

Politiek

Een educatief bezoek aan het Binnenhof sluit naadloos aan bij de lessen over politiek die u in het klaslokaal geeft. In het programma Politiek leren leerlingen hoe onze parlementaire democratie werkt en ervaren ze de landelijke politiek aan den lijve.

Een bezoek aan de Tweede Kamer en een wandeling langs bekende gebouwen als het torentje en de Ridderzaal zijn vaste prik. Ook staan een aantal educatieve spellen op het programma. In de

prachtige simulatiezaal van de Tweede Kamer kunnen leerlingen een debat naspelen of een quiz doen. Ook zien de leerlingen op welke manier zij zelf invloed op de politiek kunnen uitoefenen. In de StemWijzerwinkel kunnen ze een stemadvies op maat bij elkaar shoppen. Indien mogelijk gaan uw leerlingen in gesprek met een Tweede Kamerlid en bezoeken ze de Eerste Kamer.

Media

Leerlingen kruipen in de rol van een politiek journalist in onze prachtige mediazaal: een heuse redactie met veel computers en een grote redactietafel. In de ochtend kiezen de leerlingen een actueel politiek onderwerp, waarna ze vervolgens op onderzoek uit gaan. Gezamenlijk vullen ze een nieuws-site met informatieve artikelen, opiniestukken, een filmpje, foto's en tweets. Een deel van het nieuws gaan ze letterlijk halen op het Binnenhof door daar rond te kijken

en een bezoek te brengen aan de Tweede Kamer. Daar hebben de leerlingen indien mogelijk een gesprek met een Kamerlid en ze praten in de redactieruimte met een echte journalist. De leerlingen leren al doende wat de politieke functies van de massamedia zijn, ze maken kennis met een aantal journalistieke basisregels en ze ervaren hoe pers en politiek elkaar kunnen beïnvloeden. Het eindresultaat (de gevulde nieuws-site) kan uiteraard later in de klas besproken worden.

Rechtsstaat

In dit programma staat de democratische rechtsstaat in Nederland centraal: wat is een rechtsstaat? Hoe worden burgers beschermd tegen machtsmisbruik door de overheid? En wat

betekent de scheiding der machten voor het systeem en de situatie in Nederland? In de ochtend gaan de leerlingen in gesprek met een Officier van Justitie, een advocaat, een rechter of een griffier (onder voorbehoud). Dat de rechten die burgers in Nederland hebben niet overal even vanzelfsprekend zijn, ervaren de leerlingen in het Landen-

spel. Na de pauze spelen de leerlingen zelf een strafrechtszaak na. Na de rechterlijke macht zijn vervolgens de wetgevende en uitvoerende macht aan de beurt. We brengen een bezoek aan de Tweede Kamer: een instelling die een centrale plek inneemt in onze democratische rechtsstaat. We sluiten de dag af met de Rechtsstaatbingo.

Europese Unie

De invloed van de Europese Unie is tegenwoordig overal zichtbaar. Veel van de Nederlandse wetgeving is ingegeven door

Europese besluitvorming.

In dit programma wordt een verbinding gelegd tussen de nationale en de Europese politiek. In hoeverre moet er ruimte zijn voor afwijkend beleid van landen? Mag de EU zich bijvoorbeeld bemoeien met het stierenvechten in Spanje of met het coffeshopbeleid in Nederland? Hoe ver mag Europese samenwerking gaan?

In verschillende laagdrempelige programma-

onderdelen gaan de leerlingen aan de slag met deze thematiek. Uiteraard staat ook een bezoek aan de Tweede Kamer op het programma. Het nationale parlement wordt vergeleken met het Europees Parlement. Na dit programma voelt de Europese Unie voor de leerlingen een stuk dichterbij.

Politiek Den Haag in vogelvlucht

Voor scholen die liever een kort bezoek aan Den Haag brengen, hebben we het programma 'Politiek Den Haag in vogelvlucht'. Dit programma is meer dan een rondleiding, maar het is minder uitgebreid dan een volledig dagprogramma. De nadruk ligt vooral op zien & beleven.

De leerlingen maken kennis met onze nationale politiek: het parlement en de regering. Het programma start met een filmpje over de Tweede Kamer, en er wordt stilgestaan bij de rol van de regering en de Eerste Kamer.

De leerlingen brengen een bezoek aan de Tweede Kamer en ze maken een wandeling over het Binnenhof. Dit wordt aangevuld

met ten minste één educatief spel, zoals bijvoorbeeld het invullen van een politiek krachtenveld of een politieke bingo. U kunt dit programma zowel in de ochtend als in de middag boeken.

Laat ProDemos naar uw school toekomen

Lukt het u niet om met uw klas naar Den Haag te komen? ProDemos kan ook naar u toekomen! Enthousiaste begeleiders komen een hele dag naar school om daar voor vier of meer klassen workshops te geven. De dag begint en eindigt met een activerende gezamenlijke bijeenkomst. Voor deze activiteit vragen we een vergoeding. Interesse?

Kijk op www.prodemos.nl/vo voor meer informatie.

Lesmateriaal havo/vwo pilot Maatschappijwetenschappen

Op de Docentendag vertelden Lars van der Bruggen, Hanneke Vonk, Inge Koppert en Lieke Meijs in de presentatie *Ervaringen met de concept-contextbenadering* over de eerste bevindingen met de pilot Maatschappijwetenschappen aan de hand van lesfragmenten en van een opdracht. Deze opdracht wordt hier toegelicht aan de hand van kenmerken van de concept-contextbenadering.

Het doel van de concept-contextbenadering is leerlingen meer conceptueel te leren denken en zo meer *inzicht* in plaats van reproductieve kennis te leren. Aan de hand van kernconcepten leren leerlingen hun kennis over de samenleving te structureren. De kernconcepten leren ze in één context aan, maar passen ze daarna in andere contexten toe. In de bijgevoegde opdracht buigen leerlingen zich over een krantenartikel met als titel *HEMA heeft niets tegen het dragen van hoofddoekjes*.

In het huidige reguliere programma zou de opdracht bij een dergelijk artikel kunnen gaan over het thema Multiculturele samenleving, subdomein Cultuur en discriminatie, of zou leerlingen kunnen worden gevraagd deze maatschappelijke kwestie te analyseren aan de hand van de benaderingswijzen, bijvoorbeeld de sociaal-culturele benadering.

In het pilotprogramma¹ leren leerlingen in het domein B (Vorming: Cultuur en socialisatie) zes kernconcepten die onder het hoofdkoncept Vorming vallen (zie schema met hoofdkoncepten en bijbehorende kernconcepten). Als leerlingen alleen Domein B hebben gehad dan krijgen ze vragen zoals vraag 1 tot en met 4. Hebben leerlingen het hele programma gehad, dan hebben ze geleerd ook kernconcepten uit andere domeinen op deze maatschappelijke kwestie toe te passen. Dan krijgen ze ook andere vragen zoals vraag 5 en 6. Leerlingen moeten dan in staat zijn zelf uit de lijst van kernconcepten te selecteren welke op deze kwesties van toepassing zijn en waarom. ◀

Hoofdkoncepten	Sociologische kernconcepten	Politologische kernconcepten
Vorming	Socialisatie/acculturatie Identiteit Cultuur	Politieke socialisatie Ideologie
Verhouding	Sociale (on)gelijkheid	Macht/gezag Conflict/samenwerking
Binding	Sociale cohesie Sociale instituties Groepsvorming Cultuur	Politieke instituties Representatie
Verandering	Modernisering Individualisering Institutionalisering	Democratisering Staatsvorming Globalisering

Lars van der Bruggen, Hanneke Vonk, Inge Koppert en Lieke Meijs

Lars van der Bruggen is vwo-pilotdocent op het Ichthus Lyceum te Driehuis, Hanneke Vonk is als havo-pilotdocent verbonden aan het Elzendaal College in Boxmeer, Inge Koppert is havo-pilotdocent op het Dalton Lyceum te Dordrecht en Lieke Meijs is verbonden aan het SLO, Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, en is projectleider Pilot Maatschappijwetenschappen.

Pilotbelicht

Voorbeeldopgave waarin de leerling aan de hand van de concept-contextbenadering moet analyseren.

HEMA heeft niets tegen het dragen van hoofddoekjes

GENK - Het ontslag van een uitzendkracht van een Belgisch filiaal van de HEMA is niet gericht tegen het dragen van een hoofddoekje, maar heeft te maken met respect voor Belgische gewoonten. Dat heeft de HEMA verklaard. De Vlaamse krant *De Standaard* meldde dat de uitzendkracht van de vestiging Genk was ontslagen omdat ze een hoofddoek droeg. De HEMA bevestigde het bericht. De filiaalleiding had na een verzoek van de medewerkster in eerste instantie ingestemd met het hoofddoekje, maar kwam daar na veel negatieve reacties van klanten op terug. 'Omdat het in België niet gebruikelijk is in openbare ruimten een hoofddoek te dragen en wij ons als HEMA aanpassen aan de cultuur en gewoonten van een land, is de uitzendkracht gevraagd haar hoofddoek niet meer te dragen', aldus de winkelketen. De vrouw weigerde, waarna haar contract niet werd verlengd.

Niet te vergelijken

'In België is het klaarblijkelijk niet gebruikelijk een hoofddoek te dragen in winkelketens, supermarkten en publieke functies. HEMA conformeert zich aan de gewoonten van een land', zegt de HEMA. Het winkelbedrijf vindt dat België of andere landen waar het filialen heeft, niet is te vergelijken met Nederland waar over het algemeen anders wordt aangekeken tegen het dragen van een hoofddoek.

De HEMA wil benadrukken dat de beslissing het contract met de uitzendkracht niet te verlengen, niet is gericht tegen het dragen van hoofddoeken in het bijzonder, maar dat dit geldt voor alle uitingsvormen die afbreuk zouden doen aan een neutraal en discreet imago van de HEMA. (Bron: *AD*, 8 maart 2011)

Lees bovenstaand artikel en beantwoord onderstaande vragen.

1. Welke standpunten hebben de verschillende actoren ten aanzien van de kwestie van het dragen van hoofddoekjes op het werk en welke argumentatie wordt daarvoor gegeven?

Antwoord: Het Belgische filiaal van de HEMA vroeg de uitzendkracht haar hoofddoek niet meer te dragen op straffe van ontslag. Argumenten: aanpassing aan cultuur en gewoonten in België, geen afbreuk doen aan het neutrale en discrete imago van de HEMA door negatieve reacties. Werkneemster: weigert haar hoofddoek af te doen, argumentatie wordt niet gegeven, maar voor de hand ligt dat ze wil aansluiten bij haar eigen waarden en normen.

2. Leg uit waarom het hoofdconcept Vorming van toepassing is op deze kwestie?

Antwoord: Het hoofdconcept Vorming is op deze kwestie van toepassing omdat hier sprake is van het verwerven van bepaalde waarden en normen die per cultuur verschillen.

3. Leg aan de hand van omschrijvingen van de kernconcepten *acculturatie* en *cultuur* uit hoe de kwestie over het dragen van een hoofddoek is ontstaan.

Antwoord: Door acculturatie nemen mensen die al in een andere cultuur zijn gesocialiseerd culturelementen van de Belgische cultuur over. In dit geval gaat het om de overname van de norm binnen de Belgische cultuur van het niet dragen van een hoofddoek in een openbare ruimte. Er ontstaat een conflict door botsende normen maar ook tot botsende belangen (het respecteren van de norm van het dragen van een hoofddoek versus imagoschade van de HEMA en negatieve effecten bij klanten).

4. Verklaar met behulp van het kernconcept *identiteit* hoe de werkneemster tot haar keuze voor het wel dragen van een hoofddoek kan zijn gekomen.

Antwoord: Identiteit is het beeld dat iemand van zichzelf heeft maar ook het beeld dat iemand uitdraagt en anderen voorhoudt. Dit laatste verklaart waarom de werkneemster ervoor kiest de hoofddoek ook op het werk te dragen en daarmee haar identiteit uit te dragen.

Vragen die leerlingen krijgen als ze alle domeinen hebben gehad.

5. Noem twee van de vier hoofdconcepten die op deze kwestie van toepassing zijn.

Licht je antwoord per hoofdconcept toe.

Antwoord (alle hoofdconcepten kunnen worden gekozen, het gaat om de toelichting):

Vorming omdat hier sprake is van het verwerven van waarden en normen, verschillend per cultuur.

Verandering omdat hier blijkbaar sprake is van verandering van acceptatie van de norm van het dragen van een hoofddoek op het werk.

Verhouding omdat hier sprake is van verschillen tussen mensen en de toestemming die zij krijgen om uiting aan eigen cultuurkenmerken te geven.

Binding omdat hier sprake is van binding van de werknemster met de eigen cultuur, die haar doet besluiten de eigen normen te respecteren.

6. Leg aan de hand van omschrijvingen van twee kernconcepten uit hoe de kwestie over het dragen van een hoofddoek is ontstaan.

Antwoord (het antwoord op vraag 3 is goed, maar ook):

De botsing van tegenstrijdige waarden en normen (het al dan niet dragen van een hoofddoek in een publieke ruimte), maar ook van botsende belangen (het respecteren van de norm van het dragen van een hoofddoek versus imagoschade van de HEMA en negatieve effecten bij de klanten) leidt tot het *conflict*.

Door vermindering van *sociale cohesie*, vermindering van de bindingen tussen groepen mensen in de samenleving, versterkt het wij-zijdenken en ontstaat minder begrip voor andere waarden en normen.

Door *sociale ongelijkheid* ontstaat deze kwestie. Omdat de verschillen tussen de Belgische culturen en die van de werknemster leiden tot een ongelijke waardering van de norm van het dragen van een hoofddoek, resulterend in een ongelijke behandeling.

Door *groepsvorming* ontstaat deze kwestie. De totstandkoming van bindingen in een groep met een eigen cultuur kan het wij-zijdenken versterken en daardoor kan er minder begrip voor andere waarden en normen ontstaan. ◀

Noot

1. Voor het pilot examenprogramma zie de website van het College voor Examens www.cve.nl/item/maatschappijwetenschappen_havo_en.

HEMA gesloten voor medewerkster met hoofddoekje (foto: Wikimedia Commons)

Oefenplaats voor debat?

Hessel Nieuwelink

De mensen die op internetfora actief zijn, hebben niet altijd een goede naam. Vooral de zogenaamde *reaguurders* van de website *GeenStijl.nl* staan veelal in een kwaad daglicht: zich verschuilend achter anonimiteit roepen ze van alles en veel daarvan is louter grof en beledigend. Aan debatteren doen zij niet. Is dat beeld van de deelnemers aan internetfora terecht of zitten er ook positieve kanten aan? Hessel Nieuwelink heeft een aantal internetfora bekeken en kwam tot de conclusie dat *Voetbalzone.nl* voor de ontwikkeling van democratische houdingen het meest positief is.

Internetfora zijn er in allerlei soorten en over allerlei onderwerpen. Het forum van de *Viva* trekt heel andere deelnemers dan het forum van *Maroc.nl*, dat weer een ander publiek trekt dan *Fok.nl* of *SocialeVraagstukken.nl*. Niet alleen de inhoud van deze fora is heel divers, ook het aantal reacties (van drie tot 500), de lengte van de reacties (van één zin tot veertig zinnen) en de mate waarin de deelnemers op elkaar reageren verschillen.

GeenStijl en Joop

Twee van de bekendste fora op het gebied van maatschappelijke onderwerpen zijn *GeenStijl.nl* en *Joop.nl*. Zij worden vaak als elkaars inhoudelijke tegenhanger gezien. Met name de deel-

nemers van *GeenStijl.nl* staan bekend om hun korte, scherpe of juist kwetsende reacties op (nieuws)berichten op de site. De *reaguurders* geven vooral korte reacties op een dergelijk bericht en reageren alleen af en toe op elkaar. Van debat is eigenlijk geen sprake, noch van bijdragen aan het maatschappelijk debat. *Joop.nl* kent een vergelijkbare opzet. Deelnemers reageren op nieuwsberichten en op elkaar. Waar *GeenStijl.nl* en zijn deelnemers vooral grappig proberen te zijn, is *Joop* een stuk serieuzer. De bijdragen zijn vaak meerdere alinea's lang en kennen meestal een serieuze toon. Meer dan op *GeenStijl.nl* reageren de deelnemers op elkaar. De soms erg lange reacties en de opmaak van het forum maakt het soms moeilijk om vast te stellen of een bijdrage een reactie op een artikel is, of op een andere deelnemer. Ondanks dat er op *Joop.nl* meer debat is dan op *GeenStijl.nl*, lijkt het er hier toch vooral op dat mensen hun eigen mening willen ventileren en minder bezig zijn met reacties op anderen.

NRC en Telegraaf

Welke rol spelen internetfora bij traditionele media als *NRC Handelsblad* en *De Telegraaf*? Beide kranten hebben een forum waar mensen op berichten kunnen reageren. Op *NRC.nl* kan op

nieuwsberichten worden gereageerd, maar alleen op wat de webredactie als 'het beste van het web' ziet, veelal *grappige* of opvallende gebeurtenissen. Het aantal mensen dat reageert is heel beperkt en degene die reageert, doet dat bovendien vooral op het bericht en veel minder op een ander. Van een echt debat is op deze website dan ook nauwelijks sprake.

De site van *De Telegraaf* heeft een aparte afdeling waar op nieuwsberichten kan worden gereageerd: *Wat u zegt*. Het aantal reacties ligt een stuk hoger dan op de site van *NRC Handelsblad*, maar zijn wel een stuk korter. De meeste reacties zijn gericht op het nieuwsbericht en niet op andere reacties. Van een echt debat is ook hier geen sprake.

Voetbal

Op het gebied van voetbal zijn er zeer veel fora. De populairste is *Voetbalzone.nl*, met 150.000 leden. Hier wordt gediscussieerd over voetbalwedstrijden, voetbalclubs en voetballers. Interessant zijn de aard van de discussies en de technische inrichting van het forum. Hoewel de redactie van *Voetbalzone.nl* veel korte berichten (circa 250 woorden per bericht) per uur laat verschijnen, hebben veel berichten al snel vijftig tot honderd reacties, in lengte variërend van één zin tot een alinea. Veel deelnemers reageren op elkaar, waarbij het opvalt hoe vaak er inhoudelijk wordt gereageerd. Deelnemers dragen argumenten aan waarom de ene speler wel of niet goed is, waarom de opstelling van een team wel of niet moet veranderen, enzovoorts. Wanneer deelnemers alleen zeggen dat een bepaalde speler goed of slecht is, merken anderen direct op dat daar dan wel argumenten voor moeten worden aangedragen. Dankzij de vormgeving van het forum is direct zichtbaar of deelnemers op een bericht of op elkaar reageren en dat vergemakkelijkt de discussie (zie afbeelding).

Hoewel fanatieke voetbalsupporters

*niet echt bekend staan om hun goede zeden,
laat dit forum een ander beeld zien.*

Zinnvolle bijdragen

Wat aan dit forum opvalt, is dat er duidelijk sprake is van een gemeenschap. Regelmatige deelnemers maken duidelijk dat zij elkaar kennen en refereren aan eerdere uitspraken van de ander. Iemand kan wel provocerende uitspraken doen, maar kan er op rekenen daar later mee te worden geconfronteerd. Voor veel deelnemers is het forum dus niet zomaar een plek om anoniem te gaan provoceren, schelden of kwetsen. Zij hebben een identiteit, relaties en status en willen die opbouwen en behouden. Dit wordt versterkt doordat de leden van het forum met *duimpjes*

aan kunnen geven of zij het met een reactie eens of oneens zijn. Leden krijgen hier punten voor, hetgeen weer tot statusverhoging kan leiden. Zinnvolle bijdragen worden op dit forum daardoor gestimuleerd. Hoewel fanatieke voetbalsupporters over het algemeen niet echt bekend staan om hun goede zeden, laat dit forum een ander beeld zien. De meeste leden moeten bijvoorbeeld niets van racisme hebben. Racistische of discriminerende uitingen kunnen trouwens tot uitsluiting van de website leiden. Verder verschijnen er regelmatig zeer positieve reacties wanneer voetballers zich van

een meer maatschappelijk verantwoord kant laten zien. Toen Evander Sno zich loyaal aan zijn club toonde door niet op een gunstige aanbieding in te gaan, gaven veel leden van het forum aan dat zij dit zeer respecteerden en dat meer voetballers zich van die kant moeten laten zien.

Paradox

Is het niet paradoxaal dat internetfora die actuele gebeurtenissen en kwesties uit de politieke en maatschappelijke ter discussie stellen, zich amper kenmerken door serieus (en fatsoenlijk) debat, terwijl een website over voetbal bewijst dat dat wel kan? Zou het nu juist dat apolitieke karakter zijn, dat dat mogelijk maakt? ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.nieuwelink@maatschappijpolitiek.nl.

The screenshot shows the Voetbalzone.nl website interface. At the top, there's a navigation bar with 'Nieuws', 'Competities', 'Community', 'Shop', 'Over ons', and 'Inloggen'. Below that is a search bar and a 'Bekijk hier de Betweters' link. A prominent red banner advertises 'iPhone Zakelijk' with a 50% discount. The main content area features a news article titled 'Update: 'Dit maken we niet vaak mee, Sno is wat ons betreft uniek'' dated 'Dinsdag, 31 januari 2012 om 16:40'. The article text discusses Evander Sno's situation at FC Utrecht and his contract with RKC Waalwijk. It includes a quote from RKC-trainer Ruud Brood: 'Wij zijn heel blij met zijn beslissing', aldus Brood, met wie Sno een bijzondere band heeft. 'Wij waren al aan het schakelen om naar een opvolger te zoeken. Want eerlijk gezegd gingen wij er ook vanuit dat hij zou gaan. Wat hij bij ons verdient staat in geen verhouding tot wat hij bij FC Utrecht zou kunnen verdienen. Hij zegt dat voor dit seizoen maar weinig mensen in hem geloofden. RKC deed dat wel. Daarom wil hij ons niet in de steek laten.' Below the article are social media sharing options for Facebook (48 likes) and Twitter (34 tweets), and a 'Bekijk hier de Betweters' link. To the right of the article is a sidebar for 'FC Utrecht' with a fan count of 472 and a 'Word fan' button. Below that is a table of the Eredivisie league table, showing FC Utrecht in 13th place. Further down, there are sections for 'In de wandelgangen' and 'Uitgelichte documenten'.

Stoeien met theorie

Christine Elout

Elke school kent dezelfde eindtermen voor het vak Maatschappijleer. Toch geeft iedere docent, en daarmee elke school, zijn eigen draai aan het vak. Christine Elout is benieuwd hoe andere scholen het vak vormgeven. Voor de serie *Een kijkje over de schutting* gaat ze op bezoek bij bijzondere scholen in en rondom Nijmegen. Voor deze *Maatschappij & Politiek* spreekt ze met een docent op een nieuwe school.

Sinds vier jaar heeft de gemeente Nijmegen een nieuwe school: het Citadel College. De school is onderdeel van de nieuwbouwprojecten in Nijmegen-Noord. Tim Aerds is er sinds 2010 docent Maatschappijleer in het eerstegraads vakgebied. Hij studeerde Sociologie en rondde vervolgens een postdoctorale lerarenopleiding af. Het gesprek met hem gaat over pionieren en over leerlingen kritisch laten nadenken.

Christine Elout: Hoe is het om op een nieuwe school les te geven?

Tim Aerds: 'Erg prettig. Omdat de school geen geschiedenis heeft, heb je niet te maken met vastgeroeste structuren en is er veel ruimte voor eigen initiatief. Wanneer je een idee oppert, word je niet geconfronteerd met "Dat hebben we vroeger al eens geprobeerd en dat werkte niet". Je wordt gestimuleerd om nieuwe dingen uit te proberen.'

Over tien jaar zullen er natuurlijk wel zulke structuren zijn ontstaan. Gaat u dan weer naar een andere school?

'Haha, een ander kenmerk van onze school is dat we als docententeam heel open zijn. We klagen niet, maar bespreken wel heel kritisch wat wel en wat niet werkt en hoe we het onderwijs kunnen verbeteren. Ik hoop dat we deze houding blijven houden. Zo zullen er wel structuren ontstaan maar zullen we er niet in vastroesten, en dan hoeft ik geen andere school te zoeken.'

De school is opgezet in een grote nieuwbouwwijk in de gemeente Nijmegen. Hebben jullie alleen verweende kinderen van tweeverdieners?

'Nee, ook kinderen uit de oude dorpen tussen Nijmegen en Arnhem vinden hun weg naar onze school. Die heeft daardoor het karakter van een dorps-school. Onze leerlingen zijn over het algemeen weinig wereldwijd. Ze komen bijvoorbeeld weinig in contact met niet-westerse allochtonen, waardoor vooroordelen in stand blijven. We zijn daarom bezig met het opzetten van een programma over tolerantie. Overigens wordt de klasgenoot met een kleurtje wel geaccepteerd.'

Wat is typerend voor de onderwijsvisie van het Citadel College?

'We proberen met ons onderwijs aan te sluiten bij de interesse van leerlingen en besteden veel aandacht aan vaardigheden. Hiervoor hebben we het vak Onderzoek en Ontwerp ontwikkeld. Hierbinnen doen leerlingen onderzoek en presenteren zij hun resultaten op een bepaalde manier. Het vak kent drie stromingen met combinaties van vakken: *World* bestaat uit maatschappijvakken en vreemde talen, *Art* beslaat de kunstvakken en Nederlands en *Science* de beta-vakken en gym. In het eerste jaar besteden leerlingen aandacht aan alle drie de stromingen. Aan het einde van dit jaar moeten ze kiezen in welke stroming ze zich verder gaan verdiepen.'

Dit klinkt als: 'Kies een onderwerp dat je leuk lijkt en zoek er iets over op'.

'Om te voorkomen dat de fouten van het *nieuwe leren* worden herhaald, hebben we duidelijke kaders aangebracht. Elk blok heeft een thema en binnen deze thema's kunnen leerlingen voor een bepaald onderwerp kiezen. Zo kent de stroming *World* het thema Ontdekkingen met daarin weer subthema's. Bovendien begeleiden we leerlingen naar zelfstandigheid. In de eerste klas bepalen wij de hoofd- en deelvragen. Aan het eind van de derde klas worden de subthema's nog steeds door ons bepaald, maar moeten leerlingen zelf hun onderzoeksvragen opstellen.'

Wat wilt u met Maatschappijleer bereiken?

'Ik wil leerlingen kritisch leren denken. Leerlingen moeten weten hoe de maatschappij in elkaar zit, maar vooral wil ik ze laten nadenken welke aspecten ze wel en niet goed vinden. Zeker in onze huidige maatschappij, waarin iedereen over alles een mening heeft, maar *zomaar iets roepen* de norm is, moeten leerlingen leren kritisch zijn over hun eigen meningen en die van anderen.'

Maar is kritisch nadenken niet eigenlijk 'uw manier van nadenken'?

'Ik moet er wel voor oppassen dat ik ze niet in een bepaalde denkrichting stuur. Bij Maatschappijleer is dit moeilijk. Ik vraag leerlingen om hun mening.'

Natuurlijk vragen leerlingen dan ook naar mijn mening. Ik vind dan ik die dan ook moet geven, maar ik zeg wel altijd dat dit mijn persoonlijke mening is en ik nodig ze uit om met mij mening in discussie te gaan. Die fixatie op een objectieve docent is bij Maatschappijleer groot. Dat is raar. Niemand maakt zich zorgen of een vak als Natuurkunde wel objectief wordt gegeven, terwijl je ook daar de nadruk op bepaalde theorieën kunt leggen. Maatschappijleer moet echter vooral de leerlingen objectief leren nadenken. Terwijl iedereen daar de nadruk op legt en het belang van inziet, wordt het vak tegelijkertijd weggestopt.'

Weggestopt?

'Met één jaar lang twee uur in de week kan ik bij leerlingen niet echt de attitude *kritisch denken* vormen. Het zijn maar speldenprikjes. Bovendien komt het belang van ons vak ook in de examenweging niet naar voren. We hebben geen centraal examen en veel scholen gebruiken Maatschappijleer 1 om te middelen. Dat doet afbreuk aan het vak.'

Speldenprikjes van kritisch denken? Hoe richt u uw vak in?

'Ik gebruik voor alle niveaus een methode. Dat is mijn kapstok qua vakinhoud. Methoden zijn echter altijd zo oppervlakkig. Ik vind dat je als docent zelf moet kiezen waar je de diepte ingaat. Dit doe ik bij onderwerpen die mij interesseren. Bij het onderwerp *verzorgingsstaat* vind ik al die verzekeringen niet boeiend. Leerlingen moeten ze wel kennen, maar het is geen onderwerp van gesprek in mijn les. Ik vind het juist interessant om met ze te praten over hoe er over de inrichting van de verzorgingsstaat wordt gedacht en ze hun mening te laten vormen over de inrichting van de verzorgingsstaat. Bovendien moet je als docent de actualiteit naar de leerlingen brengen. Je moet de stof uit het boek koppelen aan wat er nú in de maatschappij gebeurt. Anders wordt Maatschappijleer een stoffig vak.'

Welke werkvormen gebruikt u daarvoor?

'Ik wil mooie en interessante verhalen vertellen over recente ontwikkelingen die bijvoorbeeld met de Trias Politica hebben te maken. Meestal giet ik dit in de vorm van een klassengesprek. Dat

Tim Aerdts

biedt leerlingen de mogelijkheid om zelf met ideeën te komen.'

Werkt een klassengesprek op alle niveaus?

'Ja, maar de inhoud van de gesprekken verschilt. Zo zal ik er in het vmbo echt niet over hebben of een idee van Wilders wel overeenstemt met de gedachte van de Trias Politica. Op deze niveaus houd ik het eenvoudiger en heb ik het bijvoorbeeld over de verschillen in omgang tussen jongens en meisjes. Dan vraag ik aan de meisjes hoe het voelt als een jongen naar hun billen kijkt en aan de jongens of ze onzeker zijn omdat ze denken dat ze niet gespierd genoeg zijn. Door de vragen naar hun eigen beleving, komen de leerlingen met eigen verhalen. Vervolgens kun je die veralgemeniseren en aan de theorie uit het boek koppelen. Gesprekken waarin de eigen belevingswereld een rol speelt, komen moeilijker van de grond met havo- en vwo-leerlingen. Ze laten niet gauw het achterste van de tong zien of hebben gewoon geen enkele ervaring met het onderwerp. Met hen heb ik het over de actualiteit en dan komen ze meestal wel los.'

Hoe zien uw toetsen eruit?

'In mijn toetsen neem ik de theorie mee en de dingen die in de les zijn behandeld. Ik denk niet dat een leerling een toets kan halen wanneer hij weinig lessen heeft gevolgd. Dan mist hij de

koppeling naar de actualiteit waaraan ik in mijn toetsen wel refereer. Daarnaast toets ik ook echt de begrippen en theorie uit het boek, want leerlingen hebben kennis nodig om kritisch te kunnen zijn.'

Typisch voor het Citadel College is dat het leerlingen zelf onderzoek laat doen. Hoe komt dit aspect in uw les terug?

'In een les behandel ik de theorie en daarna werken leerlingen zelfstandig aan opdrachten uit het boek. Dit kennisonderdeel sluiten ze af met een toets. Elk thema kent echter ook een praktische opdracht waarin ze eigen ideeën aan het thema koppelen. Zo heb ik voor het thema Sociale ongelijkheid een opdracht ontwikkeld waarin vmbo'ers met een fotosoap een vorm van sociale ongelijkheid moeten uitbeelden.'

Zijn dit soort praktische opdrachten niet vooral leuk knutselwerk?

'Je kunt je inderdaad afvragen of ze dan wel genoeg met de theorie bezig zijn en niet alleen maar knippen en plakken, maar waarom zou je leerlingen niet laten spelen? Is dat niet beter dan begrippen stampen? Laat ze stoeien met de theorie! Juist dan maken ze zich kennis eigen en leren ze die te gebruiken.' ◀

Op pagina 27 vindt u de door Tim Aerdts genoemde praktische opdracht: een fotosoap over sociale ongelijkheid.

Lesmateriaal

foto: Wikimedia commons

Spelregels

- De fotosoap bestaat uit minstens acht foto's.
- Er wordt met maximaal drie mensen samengewerkt.
- De fotosoap wordt ingeleverd voorafgaand aan de presentatie, die in de toetsweek plaatsvindt.
- De presentatie duurt maximaal acht minuten.
- Jullie spelen zelf de hoofdrollen in jullie fotosoaps. Fotoshoppen mag, maar alle foto's moeten door jullie zelf zijn gemaakt.
- Jullie verwerken naast het begrip sociale ongelijkheid ook nog een ander begrip in de fotosoap.

Fotosoap sociale ongelijkheid!

In deze praktische opdracht maken jullie in groepen van drie leerlingen een fotosoap waarin jullie een vorm van sociale ongelijkheid laten zien. Hiervoor heb jullie twee lessen de tijd. De derde les is uitloop en in de vierde les presenteren jullie jullie werk, deze derde en vierde les vinden plaats in de toetsweek. Het eindcijfer zal een combinatie zijn van het cijfer voor de fotosoap en het cijfer voor jullie presentatie. Je cijfer bestaat dus uit twee beoordelingen. Het is een schoolexamencijfer en telt dus mee voor ieders examencijfer.

Fotosoap

Een fotosoap is een verhaal dat is uitgebeeld met behulp van foto's. Bij de foto's staan soms tekstballonnetjes, zoals bij een strip, of de tekst staat onder de foto's. Er staat in elk geval een tekst bij die de foto's verduidelijkt. De opdracht is om een fotosoap te maken waarin jullie een vorm van sociale ongelijkheid laten zien. Het achterliggende doel is om aan de lezers van de fotosoap duidelijk te maken wat sociale ongelijkheid is. Dit kan op heel veel verschillende manieren worden gedaan. De keuze wordt aan jullie overgelaten, maar het is niet de bedoeling dat jullie in het wilde weg foto's gaan maken. Jullie maken eerst een taakverdeling, een script en een eerste opzet van de foto's.

Taakverdeling

Bij deze praktische opdracht zijn veel dingen te doen. Voordat jullie beginnen maken jullie een taakverdeling op papier. De taakverdeling is onderdeel van de beoordeling.

Script

In het script schrijven jullie het verhaal op dat jullie met de foto's willen vertellen.

Schrijf het helemaal en zo duidelijk mogelijk op. Schrijf precies op:

- welke personen in de strip voorkomen,
- waar het verhaal zich afspeelt,
- wat er in het verhaal gebeurt, en
- wat het met sociale ongelijkheid heeft te maken.

Eerste opzet van de foto's

Na de taakverdeling en het script maken jullie een eerste opzet van de foto's. Beschrijf van tevoren hoe jullie het verhaal in beeld willen brengen. Bedenk bij het maken van deze opzet dat het een logisch geheel moet worden.

Presentatie

De fotosoap moet worden gepresenteerd. Dit doen jullie door middel van een powerpointpresentatie. Jullie presenteren jullie fotosoap (en laten dus ook de fotosoap zien!) en vertellen welke begrippen er in naar voren komen en hoe dat in jullie fotosoap is te zien. Verder vertellen jullie hoe de taken door jullie zijn verdeeld. Ook voor de presentatie krijgen jullie een cijfer. Jullie presenteren met de hele groep en dat betekent dat ook de hele groep aan het werk is.

Wat leveren jullie in?

Aan het einde van de opdracht moet het volgende worden ingeleverd:

- de taakverdeling,
- het script,
- de eerste opzet van de foto's,
- de fotosoap met tekst, en
- de presentatie van je fotosoap. ◀

Tim Aerdts & Christine Elout

Geknipt

net als bij journalisten, vermoed ik.' De meeste leraren zullen de toets niet in één keer halen, verwacht Visser. Niemand hoeft echter te vrezen voor ontslag en de betrokken schoolbesturen zijn ook niet van plan te controleren of iedereen wel meedoet. 'Dan zou de schwung uit het hele plan verdwijnen', zegt Visser. Hij zelf heeft de taaltoets inmiddels wel gemaakt. De eerste keer zakte hij net, een tweede keer slaagde hij ruim. (Bron: *Trouw*, 23 februari 2012)

'Scholen in het voortgezet onderwijs waren gewend te concurreren om marktaandeel. Concurrentie is goed als ouders wat te kiezen hebben, maar als besturen scholen waar de kwaliteit niet goed is alleen overeind houden om hun positie in een bepaalde wijk te houden, is dat natuurlijk niet goed.' Amsterdamse Onderwijswethouder Lodewijk Asscher over kwaliteitsverbetering van het voortgezet onderwijs, in *Het Parool*, 14 maart 2012

Werkdruk leraren te hoog

Bijna de helft van de leraren in het basis- en voortgezet onderwijs vindt de werkdruk te hoog. Dat blijkt uit een onderzoek van DUO Onderwijs-onderzoek. Met name onderwijzers in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam en docenten in de bovenbouw van havo en vwo ervaren een (zeer) hoge werkdruk.

Vooraf de niet-lesgevendende taken, zoals correctiewerk, vergaderingen en mentoruren, en het niet zelf kunnen indelen en plannen van de eigen werkzaamheden worden genoemd als oorzaken van die hoge werkdruk. In andere sectoren ligt dat percentage volgens de onderzoekers veel lager. Van de medewerkers bij de overheid en in de zakelijke dienstverlening zegt 12 procent de werkdruk te hoog te vinden. In de gezondheidszorg geldt dat voor 15 procent van de medewerkers.

Aan het onderzoek deden 1.255 leraren mee uit het voortgezet onderwijs en 655 uit het basisonderwijs. Van alle ondervraagde docenten in het voortgezet onderwijs vindt 78 procent de werkdruk (zeer) hoog en vindt 45 procent die niet acceptabel. Eén op de vier leraren zegt gezondheids-

klachten te hebben die vermoedelijk aan het werk zijn te wijten. Eén op de drie leraren komt naar eigen zeggen 's ochtends niet uitgerust op zijn werk. (Bron: *www.nos.nl*, 12 maart 2012)

'Onderwijs heeft geen vijanden in Nederland, maar ook weinig echte vrienden', SER-voorzitter Alexander Rinnooy Kan over positie kennis-economie in bezuinigingsoverleg in het Catshuis, in *Het Financieele Dagblad*, 23 maart 2012

Jongeren debat in Hoogeveen

In het raadhuis van Hoogeveen vond voor de derde keer het jongeren debat van *PlanH* plaats. *PlanH* is een project van de gemeente Hoogeveen en Bibliotheek Hoogeveen waarbij jongeren actief worden betrokken bij de gemeentelijke besluitvorming. 'Het is fijn om je mening te kunnen geven', zegt Imre te Velde (16), die gedurende het hele debat met duidelijke argumenten komt.

De leerlingen discussiëren in het kader van de schoolvakken Maatschappijleer en Nederlands om zo te leren debatteren. 'Bij debatteren leer je jezelf goed te kunnen presenteren', zegt Theo Breen, docent Maatschappijleer aan het Roelof van Echten College. 'Veel van deze leerlingen krijgen later een baan waarin ze mensen moeten kunnen aansturen. Dan is het belangrijk om deze basis te hebben.' Volgens Breen heerst er best wel een debatacultuur op de school: 'Zo doen wij mee aan het Nationaal Jongeren debat en het *Model European Parliament*, waar deze dag een ideale voorbereiding voor is.'

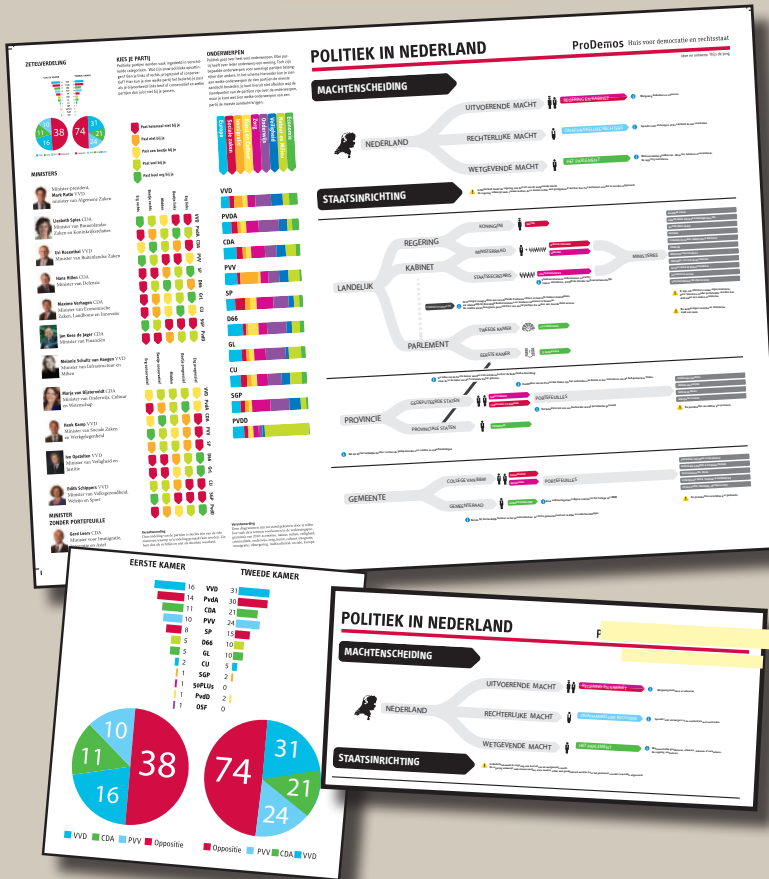
Ook alle deelnemende leerlingen van RSG Wolfsbos houden van debatteren. Zij zitten allemaal bij de debatclub op school. Iedereen wil graag zijn of haar mening geven, waardoor discussies soms flink oplaaien. Gert Vos van de ChristenUnie is een van de deelnemende raadsleden. Hij vindt het erg goed dat het jongeren debat wordt gehouden: 'In de maatschappij wordt gevraagd om meningen. In Nederland leer je om tegen een bepaald iets te zijn, maar niet om stellingen op te bouwen'. (Bron: *Dagblad van het Noorden*, 16 maart 2012)

Bijles Nederlands voor leraren

Rotterdamse docenten in het voortgezet onderwijs en op roc's worden getoetst. Iedere leraar in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs zou de Nederlandse taal goed moeten beheersen', zegt Rald Visser, voorzitter van het Rotterdamse schoolbestuur LMC, 'maar dat is niet het geval. Daarom gaan leraren in het Rotterdamse voortgezet onderwijs en mbo het niveau van hun Nederlands bijspijkeren. Zij krijgen binnenkort een digitale taaltoets voorgelegd. Voor degenen die deze toets niet in één keer halen, zijn er oefeningen ontwikkeld. Het is de bedoeling dat in twee jaar tijd alle leraren zo weer op het niveau komen dat aan het eind van havo en vwo is vereist. Uiteindelijk draait het plan niet om het taalniveau van de leraren, maar om dat van de leerlingen. Dat moet omhoog, legt Visser uit. Allereerst is dat een taak van de leraren Nederland: 'Andere docenten kunnen daar ook aan bijdragen. Iedere docent is ook taaldocent, maar juist bij leraren in andere vakken is de kennis sinds hun eigen schooltijd vaak weggezaakt

Recensie

Voor in uw klaslokaal: de poster 'Politiek in Nederland'

Alle informatie over de Nederlandse politiek op een overzichtelijke poster:

- Wie zijn de ministers en van welke partij zijn ze?
- Regering en kabinet
- Links, rechts, progressief en conservatief
- Scheiding der machten
- Provincie en gemeente

De poster is gedrukt op A1-formaat en kost € 5,00 per stuk. Daar komt € 6,75 aan portokosten bij om de poster(s) in een koker te kunnen versturen.

U kunt de poster bestellen via: bestel@prodemos.nl.

Vermeld daarbij:

- Poster 'Politiek in Nederland'
- ISBN: 978-90-6473-455-7
- Aantal gewenste exemplaren
- Uw contactgegevens: naam, adres, woonplaats, e-mail, telefoon nummer

www.prodemos.nl

Huis voor democratie en rechtsstaat **ProDemos**

E. Schra, E. Olgers, M. Veldman,
Seneca: Eerste Editie voor vmbo.
 Seneca, Harderwijk, 2012, ISBN 978-90-812923-0-6, prijs € 39,75 (inclusief uitgebreide docentenhandleiding en toegang tot onlinetoetsmateriaal).

Niet stampen maar denken

Douwe van Domselaar

Na een methode voor havo en vwo brengt *Seneca* nu ook een methode voor het vmbo op de markt. *Maatschappij & Politiek*-redacteur en vmbo-docent Douwe van Domselaar bekijkt en bespreekt deze nieuwe methode samen met een aantal toekomstige gebruikers: leerlingen uit het derde jaar van het vmbo.

Het gezegde 'het oog wil ook wat' is zeer toepasselijk voor deze vmbo-versie van *Seneca*. Het boek is kleurig en er zijn nauwelijks pagina's met louter tekst terwijl het boek toch nergens te *glossy* overkomt. De typische houding van een vmbo-leerling 'het moet er wel een beetje aantrekkelijk uitzien, anders maak ik het boek niet eens open', wordt er goed mee afgedekt. Volgens de leerlingen ziet het er verzorgd uit. Het boek heeft een harde kaft die niet snel verbogen raakt, vouwt of lelijk wordt in een rugzak.

Erg handig in deze methode, voor zowel docent als leerling, is het kleurgebruik. Uitleg van de stof heeft altijd zwarte letters. De opdrachten staan in oranje balken en belangrijke zaken worden in een paars kader nog eens samengevat. Wie even de moeite neemt om de legenda in de inleiding door te nemen, heeft daar direct plezier van en kan snel met *Seneca* uit de voeten.

In de docentenhandleiding wordt duidelijk aangegeven welke stof voor bb-leerlingen is bedoeld en welke voor kgt-leerlingen. Daarnaast kent de digitale versie van de docentenhandleiding handige hyperlinkjes waardoor de docent direct naar passend beeldmateriaal op internet wordt geleid. Dit scheelt veel zoekwerk.

Leerlingen geven de voorkeur aan een geïntegreerd tekst- en werkboek. Ten eerste omdat ze minder snel een boek kunnen vergeten, ten tweede omdat één boek altijd minder gewicht in de tas geeft dan twee boeken, en ten derde omdat voor het maken van de opdrachten niet in een ander boek hoeft te worden gezocht. In deze

geïntegreerde vmbo-methode staat de relevante informatie steeds op de pagina van de opdrachten zelf of een bladzijde ervoor.

Begrippen, analysevragen thema's

In tegenstelling tot de meeste andere methoden kiest *Seneca* niet voor afgeronde thema's. *Seneca* begint met een hoofdstuk waarin de kernbegrippen worden uitgelegd (belang, waarden en dilemma) en vervolgens nog actoren, maatschappelijke botsingen en maatschappelijke problemen aan de orde komen. Alles is voorzien van voldoende afbeeldingen en voorbeelden. Een samenvatting sluit dit ijzersterke eerste hoofdstuk af.

Het tweede hoofdstuk (*Verschillen*) gaat dieper in op de rol van de overheid en de politiek. Het is wat abstracter dan het eerste hoofdstuk, maar wordt wel goed geoperationaliseerd. Het brengt de leerlingen in sneltreinvaart via politiek links en rechts naar *nature* en *nurture*, alsook naar verschillende mensbeelden en de logica die daarachter zit. Dit hoofdstuk legt een stevig fundament.

In het derde hoofdstuk (*Samenleven*) wordt met vier analysevragen gestart: (i) de machtsvraag, (ii) de mensenrechtenvraag, (iii) de welzijnsvraag en (iv) de samenlevingsvraag. Deze vragen worden vervolgens als kapstok voor de volgende hoofdstukken gebruikt en zijn exemplarisch voor de *Seneca*-methode. De eerste drie hoofdstukken worden afgesloten met een samenvatting en halverwege het boek is een diagnostische toets ingevoegd.

Het vierde hoofdstuk handelt over de vier analysevragen in combinatie met de politieke ideologieën en geeft meer nuance aan het politiek spectrum.

In de laatste vier hoofdstukken komen de klassieke maatschappijleerthema's aan de orde: Verzorgingsstaat, Pluriforme samenleving, Parlementaire democratie en Rechtstaat. Deze hoofdstukken worden door een van de vier analysevragen doorregen. Sterk in deze hoofdstukken is de brug die telkens naar de leerling en zijn belevingswereld wordt geslagen: 'Verzorgingsstaat? Heb ik daar iets aan?'. De klassieke thema's zijn kort en bondig uitgewerkt en met afbeeldingen, tabellen en pijldiagram-

men verluchtigd. Leerlingen worden in deze hoofdstukken uitgedaagd om goed over de thema's na te denken.

Afrondend

Vmbo-kgt-leerlingen kunnen met deze nieuwe *Seneca* goed uit de voeten. De rustige, frisse uitstraling werkt aantrekkelijk. De gekozen voorbeelden sluiten goed aan op de belevingswereld van deze leerlingen. Dit maakt het leren gemakkelijker en in hun ogen ook veel nuttiger.

Bb-leerlingen zullen de stof soms lastig vinden. De docent kan hen hierbij van dienst zijn. Hij kan in de docentenhandleiding eenvoudig zien welke teksten en opdrachten dit type leerling kan overslaan zonder dat de eindtermen in gevaar komen.

Nog niet elk hoofdstuk wordt met een samenvatting afgesloten; een klein gemis waaraan *Seneca* in latere versies van de methode een mouw gaat passen (even geduld is hier dus het parool). Ook ontbreekt er een begrippenlijst per hoofdstuk. Een leerling: 'Jammer dat er geen begrippenlijst in zit, want als ik een proefwerk heb, leer ik eerst altijd de begrippen'. Dit laatste strookt echter niet met de visie van de makers van deze methode. In de docentenhandleiding valt daarover te lezen: 'Het is bij *Seneca* niet de bedoeling dat leerlingen allerlei rijtjes uit hun hoofd leren. Het is de bedoeling dat ze inzicht verwerven in het maken van keuzen (...) geen stampvak, maar een snapvak'.

Een register achter in het boek zou eveneens niet hebben misstaan. Inhoudelijk is het ontbreken van een hoofdstuk over het thema Communicatie/Massamedia en iets over het thema Werk een gemis, maar over die bezwaren kan worden heengestapt, gezien de goede kwaliteit van deze methode. Deze *Seneca* is verfrissend opgezet. Het niveau ligt hoog maar dat past in de visie van de makers: niet stampen maar denken! Het betreft pittige stof op een pittige manier gebracht. De bestaande vmbo-methoden kunnen hun spreekwoordelijke borst natmaken. Er komt een geduchte concurrent bij. ◀

Met dank aan de leerlingen Shanna, Nathalie, Sharon, Wendy, Desley en Roy van het Don Bosco College in Volendam.

Examenbesprekingen

De examenbesprekingen zijn weer in aantocht. Het NVLM-bestuur wil deze examenbesprekingen soepel laten verlopen. Daarom hierbij het verzoek om ons voor maandag 21 mei te laten weten of u aanwezig zult zijn bij één of meerdere besprekingen. Stuur een e-mail naar Aukje Schrijver (aukjeschrijver@nvlm.nl) waarin u aangeeft aan welke examenbesprekingen u zult deelnemen. Het NVLM-bestuur zorgt dan voor voldoende lokalen, voorzitters en notulisten. De besprekingen zijn in Utrecht. De precieze locatie wordt zo snel mogelijk bekend gemaakt op www.nvlm.nl.

De planning is als volgt:

- Donderdag 24 mei van 16.00 tot 17.00 uur: vmbo kb, gl en tl
- Dinsdag 29 mei van 15.00 tot 16.30 uur: havo
- Dinsdag 29 mei van 17.00 tot 18.30 uur: vwo

In vorige jaren maakte de planning van de examens het mogelijk de bespreking van de examens vmbo-bb te koppelen aan de bespreking van de andere vmbo-examens. Dat is dit jaar niet zo. Wij verwachten dat voor een aparte bespreking van de vmbo-bb-examens te weinig animo zal zijn, daarom wordt deze dit jaar niet georganiseerd.

Docentendag 2013

De Docentendag in de Tweede Kamer was een groot succes. Dat vinden de organisatoren ProDemos en de NVLM, maar ook de aanwezige docenten. Uit de enquête en de geluiden die wij na afloop opvingen bleek groot enthousiasme over de locatie. Ook de Tweede Kamer kijkt positief terug op 10 februari 2012. Zelfs zo positief dat ze in beginsel bereid is ook volgend jaar gastvrijheid te bieden aan de Docentendag Maatschappijleer. De NVLM en ProDemos zijn daar vanzelfsprekend bijzonder gelukkig mee. De komende weken zullen de agenda's naast elkaar worden gelegd om een geschikte datum te zoeken. Als dat lukt, bent u volgend jaar weer van harte welkom in de Tweede Kamer en bij ProDemos.

Mbo

In de vorige *Maatschappij & Politiek* beschreven wij de vragen die een aantal Tweede Kamerfracties in een schriftelijk overleg over het examenbesluit mbo aan de minister van Onderwijs had gesteld. Zoals bekend gaat de minister in dat besluit uit van een inspanningsverplichting (in plaats van een resultaatverplichting) voor *Loopbaan en burgerschap*. Volgens de NVLM is dat een bijzonder slecht idee dat zal leiden tot een marginale positie voor burgerschap in het mbo. Inmiddels heeft de minister gereageerd op de vragen uit de Tweede Kamer. De NVLM ontving een brief over hetzelfde onderwerp. Helaas moesten we constateren dat het antwoord van de minister zeer teleurstellend is. Zij houdt vast aan haar besluit en gaat nauwelijks in op de door de Kamerleden en de NVLM aangedragen voorstellen en argumenten. In de brief van de minister aan de NVLM troffen wij zelfs de volgende redenering aan: 'Door de uitgezonderde positie van dit onderdeel [*Loopbaan en burgerschap, CG*] is het voor het bevoegd gezag niet mogelijk resultaatverplichtingen te bepalen'. In de ogen van de NVLM staat hier: scholen mogen de studenten geen resultaatverplichting voor Burgerschap opleggen omdat de regering heeft besloten dat Burgerschap een uitzonderingspositie krijgt. Dat dit nu juist het besluit is waartegen de NVLM protesteert, ziet de minister blijkbaar niet. Wij zullen de Kamerleden opnieuw benaderen met onze reactie op de visie van de minister.

Tweede Fase

Op het terrein van de Tweede Fase (havo/vwo) zijn de ontwikkelingen positiever. De minister heeft de Tweede Kamer een brief geschreven waarin

staat dat het aantal profielen niet zal worden verminderd. Wel wordt ook voor havoleerlingen Wiskunde verplicht in profiel Cultuur & Maatschappij. Dat vak komt in plaats van een keuzevak in dat profiel. De kans is groot dat dit medeten koste gaat van de ruimte om Maatschappijwetenschappen te kiezen in dit profiel. De mogelijkheid om het vak te kiezen zal echter wel blijven bestaan. Daarnaast kondigt de minister aan dat ze Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) niet meer in zijn huidige vorm zal voorschrijven. Ook zal Algemene Natuurwetenschappen (ANW) worden afgeschaft als verplicht vak voor vwo-leerlingen. De minister schrijft dat 'een neveneffect van het niet meer mee laten tellen van ANW in het combinatiecijfer is dat het relatieve gewicht van de andere vakken die het combinatiecijfer bepalen (in het bijzonder Maatschappijleer en het profielwerkstuk) toeneemt'.

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter

telefoon: 06-28125692

e-mail: hansteunissen@nvlm.nl

Coen Gelinck, vice-voorzitter

e-mail: coengelinck@nvlm.nl

Felix van Vugt, secretaris

Amaliastraat 50

3522 AW Utrecht

telefoon: 06-16431651

e-mail: felixvanvugt@nvlm.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon: 0320-249481

e-mail: tomstroobach@nvlm.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie

e-mail: ingridfaas@nvlm.nl

Riener Bouwmeester

e-mail: riemberbouwmeester@nvlm.nl

Ruth Esselink

e-mail: ruthesselink@nvlm.nl

Arthur Pormes

e-mail: arthurpormes@nvlm.nl

Hetty Schepers

e-mail: hettyschepers@nvlm.nl

Aukje Schrijver

e-mail: aukjeschrijver@nvlm.nl

www.nvlm.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

deze gezagvoerder is of zou moeten zijn, bestaat onduidelijkheid. Het boek wil een bijdrage leveren voor het herstel van de autonomie van de leraar. Het zelfconcept van de leraar speelt hierbij een cruciale rol.
Informatie: www.swpbook.nl.

Lacunes in het opleidings- en scholingsaanbod

De beschikbaarheid van een adequaat opleidings- en scholingsaanbod is onontbeerlijk voor professionalisering van leerkrachten. Dit is nodig omdat de kwaliteit van de leerkracht sterk bepalend is voor de onderwijsprestaties van de leerlingen. In het onderzoek *Inventarisatie van Lacunes in het opleidings- en scholingsaanbod*, dat in opdracht van het Ministerie van Onderwijs is uitgevoerd, is geïnventariseerd in hoeverre het aanbod van opleiding en scholing voldoende aansluit bij de behoeften (de vraag) uit het onderwijsveld (scholen en leraren) (hoofdvraag 1), of zich hier knelpunten voordoen en op welke wijze deze mogelijke knelpunten dan kunnen worden aangepakt (hoofdvraag 2). In het onderzoek zijn alle relevante partijen van de vraag- en aanbodzijde betrokken. Er is een literatuurstudie gedaan, er zijn vijftien face-to-face en acht telefonische gesprekken gevoerd en er is met het Flitspanel een internetenquête gehouden onder docenten en schoolleiders. De onderzoeksresultaten zijn in een pdf-bestand te vinden op de website van het ministerie.
Informatie: www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw.

Leren in uw eigen tempo

Met de Online Workshops van Kennisnet kunt u, wanneer het u uitkomt, een aantal lessen volgen over bijvoorbeeld Mediawijsheid of Digitaal Leermateriaal. Deze workshops kunnen, zonder verdere begeleiding vanuit Kennisnet, zelfstandig door u én uw collega's worden gebruikt. Een Online Workshop bestaat uit een webomgeving waarbinnen u stap voor stap een aantal pagina's doorloopt. Op deze pagina's bieden tekst, foto's, audio en videomateriaal uitleg over het thema dat aan de orde is. Door gebruik te maken van interactieve elementen wordt u betrokken bij de content en leert u meer over het onderwerp op de manier die u prettig vindt. Er zijn op dit moment vier Online Workshops beschikbaar: Mediawijsheid, Video in de Les, Digitaal Leermateriaal en Standaarden binnen de Educatieve Contentketen (ECK). De workshops zullen binnenkort met twee nieuwe thema's worden aangevuld.
Informatie: <http://onlineworkshops.kennisnet.nl>.

**Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 21 mei 2012**

Onderwijs en de kunst van het lesgeven

Onderwijs en de kunst van het lesgeven

Jan Klaasen

Er gaat vrijwel geen dag voorbij of er komt iemand op het idee een nieuw vak of een nieuwe opleiding of een nieuwe methode voor te stellen en zich af te vragen of hier niet een taak voor het onderwijs ligt. De roep om een nieuwe onderwijsaanpak blijft zich herhalen bij ministers, Onderwijsraad en onderwijsadviseur. Politieke partijen hebben een onderwijsvisie, de minister heeft er een, de nieuw aangetreden voorzitter van de raad van bestuur van een school heeft er een. Vrijwel iedereen die geen les geeft, heeft er een. De leraren zelf roeren zich niet of nauwelijks. Een halve eeuw *sleutelen* aan scholen heeft ertoe geleid, dat ze leerlingen met *passend onderwijs* moeten modelleren. Het aantal leerlingen met een etiket dat voor 'reparatie' in aanmerking komt, neemt gestaag toe. Wat is er aan de hand? *Onderwijs en de kunst van het lesgeven* van Jan Klaasen is een bezinning op de vraag wat we in opvoeding en onderwijs aan het doen zijn en analyseert de vooronderstellingen van waaruit dit wordt gedaan. Er is geen vanzelfsprekend besef meer van waar het in onderwijs om dient te gaan. Zelfs over de vraag wie dit moet bepalen en wie in

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Douwe van Domselaar, Christine Elout, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Hessel Nieuwelink, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Opmaak

Ron Zijlmans

Omslagfoto

Markus Dallarosa (Wikimedia Commons)

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

ProDemos

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@prodemos.nl

Redactiesecretariaat

ProDemos

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail menp@prodemos.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementenprijsen M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.

Of op aanvraag bij de uitgever,

telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

DE EUROPESE BIJSLUITER

Stemmen doe je ook voor de EU, lees de bijsluiter

EUROPESE INSTELLINGEN

EUROPEES PARLEMENT
Het Europees Parlement is de vertegenwoordiger van de burgers van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden gekozen door de burgers van de lidstaten. Het Europees Parlement werkt samen met de Raad van de Europese Unie om de wetten van de EU te maken.

EUROPESE COMMISSIE
De Europese Commissie is de uitvoerende macht van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. De Europese Commissie zorgt ervoor dat de wetten van de EU worden uitgevoerd.

EUROPESE RAAD
De Europese Raad is de hoogste politieke instelling van de EU. Het bestaat uit de staatshoofden of regeringsleiders van de lidstaten. De Europese Raad bepaalt de algemene politieke richting van de EU.

EUROPESE CENTRALE BANK
De Europese Centrale Bank is de onafhankelijke autoriteit die verantwoordelijk is voor het beheer van de Europese munt, de euro. De ECB werkt samen met de lidstaten om de prijsstabiliteit te waarborgen.

COMITE VAN REGERS
Het Comité van Regers is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. Het Comité van Regers maakt de belangrijkste beslissingen over de EU.

EUROPESE ECONOMISCH SOCIALE COMITE
De Europese Economische en Sociale Raad is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. Het Comité adviseert de Raad van de Europese Unie over de sociale en economische aspecten van de EU.

GERECHTSHOF VAN JUSTITIE
Het Gerechtshof van Justitie is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. Het Hof zorgt ervoor dat de wetten van de EU worden toegepast.

RECHTERSPREKER-GENERAAL
De Rechter spreker-Generaal is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. De Rechter spreker-Generaal adviseert het Gerechtshof van Justitie over de rechtvaardigheid van de beslissingen.

BEGRIJPEN

VERKEEREN
De verkiezingen voor het Europees Parlement vinden plaats op 23 mei 2014. De verkiezingen worden gehouden in alle lidstaten van de EU. De burgers van de lidstaten kiezen hun vertegenwoordigers in het Europees Parlement.

EUROPEES PARLEMENT
Het Europees Parlement is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden gekozen door de burgers van de lidstaten. Het Europees Parlement werkt samen met de Raad van de Europese Unie om de wetten van de EU te maken.

EUROPESE COMMISSIE
De Europese Commissie is de uitvoerende macht van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. De Europese Commissie zorgt ervoor dat de wetten van de EU worden uitgevoerd.

EUROPESE RAAD
De Europese Raad is de hoogste politieke instelling van de EU. Het bestaat uit de staatshoofden of regeringsleiders van de lidstaten. De Europese Raad bepaalt de algemene politieke richting van de EU.

EUROPESE CENTRALE BANK
De Europese Centrale Bank is de onafhankelijke autoriteit die verantwoordelijk is voor het beheer van de Europese munt, de euro. De ECB werkt samen met de lidstaten om de prijsstabiliteit te waarborgen.

COMITE VAN REGERS
Het Comité van Regers is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. Het Comité van Regers maakt de belangrijkste beslissingen over de EU.

EUROPESE ECONOMISCH SOCIALE COMITE
De Europese Economische en Sociale Raad is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. Het Comité adviseert de Raad van de Europese Unie over de sociale en economische aspecten van de EU.

GERECHTSHOF VAN JUSTITIE
Het Gerechtshof van Justitie is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. Het Hof zorgt ervoor dat de wetten van de EU worden toegepast.

RECHTERSPREKER-GENERAAL
De Rechter spreker-Generaal is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. De Rechter spreker-Generaal adviseert het Gerechtshof van Justitie over de rechtvaardigheid van de beslissingen.

MACHTSVERDELING

EUROPESE COMMISSIE
Benoemt door de Raad van de Europese Unie met goedkeuring van het Europees Parlement. Voorzitter: José Manuel Barroso.

EUROPEES PARLEMENT
Bestaat uit leden van de lidstaten die worden gekozen door de burgers van de lidstaten. Voorzitter: Martin Schulz.

RECHTERSPREKER-GENERAAL
Benoemt door de Raad van de Europese Unie met goedkeuring van het Europees Parlement. Voorzitter: Vitorino Gomes da Costa.

EUROPESE UNIE

EUROPESE RAAD
De Europese Raad is de hoogste politieke instelling van de EU. Het bestaat uit de staatshoofden of regeringsleiders van de lidstaten. De Europese Raad bepaalt de algemene politieke richting van de EU.

EUROPESE COMMISSIE
De Europese Commissie is de uitvoerende macht van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. De Europese Commissie zorgt ervoor dat de wetten van de EU worden uitgevoerd.

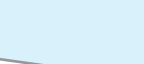
RAAD VAN DE EUROPESE UNIE
De Raad van de Europese Unie is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden benoemd door de Raad van de Europese Unie. De Raad van de Europese Unie maakt de belangrijkste beslissingen over de EU.

EUROPEES PARLEMENT
Het Europees Parlement is de belangrijkste instelling van de EU. Het bestaat uit leden van de lidstaten die worden gekozen door de burgers van de lidstaten. Het Europees Parlement werkt samen met de Raad van de Europese Unie om de wetten van de EU te maken.

STEMMEN VOOR DE EU

Lidstaat	Zetels
België	13
Duitsland	13
Frankrijk	13
Griekenland	13
Italië	13
Nederland	13
Oostenrijk	13
Polen	13
Portugal	13
Roemenië	13
Spanje	13
Tsjechië	13
Hongarije	13
Slovenië	13
Slowakije	13
Finland	13
Zweden	13
Denemarken	13
Ierland	13
Luxemburg	13
Malta	13
Cyprus	13
Litouwen	13
Letland	13
Estland	13
Bulgarije	13
Roemenië	13

De Europese Bijsluiter

De Europese Bijsluiter geeft inzicht in de werking van de Europese Unie. Welke instelling is waarvoor verantwoordelijk? Welke personen hebben belangrijke posities? Waar geeft de EU haar geld aan uit? Wat merken we van de Europese regels? Ten slotte worden enkele begrippen, verdragen en symbolen toegelicht. De bijsluiter wordt geleverd in een klein doosje.

De Europese Bijsluiter kost € 2,95. Per bestelling berekenen wij € 1,80 aan verzendkosten. U kunt de bijsluiter bestellen via: bestel@prodemos.nl.

Vermeld daarbij:

- Europese Bijsluiter
- ISBN 978-90-6473-456-4
- Aantal gewenste exemplaren
- Uw contactgegevens: naam, adres, woonplaats, e-mail, telefoonnummer

www.prodemos.nl

ProDemos
Huis voor democratie en rechtsstaat